

POLOŽAJ I PRAVA ŽRTAVA U KRIVIČNOM POSTUPKU

**Analiza sudske prakse za 2023. godinu
za krivična dela posredovanje u vršenju
prostitucije, trgovina ljudima i trgovina
maloletnim licima radi usvojenja**

Sadržaj

I Uvod	2
II Ciljevi i metodologija analize	5
III Podaci dobijeni od javnih tužilaštava i sudova	7
IV Opšti podaci iz analiziranih presuda	9
1. Prvostepene odluke	10
2. Drugostepene odluke	16
V Položaj i prava žrtava	17
1. Privatnost, informisanje, pomoć i zastupanje žrtava	18
2. Bezbednost žrtava tokom postupka i saslušanja	20
3. Dosuđivanje naknade štete žrtvama	22
4. Izricanje adekvatnih sankcija izvršiocima	24
VI Položaj i zaštita maloletnih žrtava	29
VII Pitanja od značaja za sudsku praksu i položaj žrtava za 2023. godinu	33
1. Krivična dela izvršena od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe	33
2. Sporazum o priznanju krivičnog dela	38
3. Radna eksploatacija u sudskoj praksi za 2023. godinu	40
VIII Zaključna zapažanja	42
1. Najvažnija zapažanja u pogledu položaja i prava žrtava i sudske prakse za 2023. godinu	42
2. Uočeni trendovi u sudskoj praksi za petogodišnji period analize (2019-2023)	45
3. Preporuke analize	46
Dodatak 1 - Analiza prekršajnih postupaka za prekršaj iz člana 16. Zakona o javnom redu i miru (Prostitucija)	48
Dodatak 2 - Posebna analiza podataka dobijenih od javnih tužilaštava o primeni instituta posebno osetljivog svedoka za 2021., 2022. i prvu polovinu 2023. godine	55
Dopis ASTRE Vrhovnom javnom tužiocu od 19. oktobra 2023. godine	57

Pravna analiza pravosudne prakse za krivično delo trgovina ljudima i srodna krivična dela u Republici Srbiji je razvijen uz podršku regionalnog projekta "SMART Balkans – Civilno društvo za zajedničko društvo na Zapadnom Balkanu," koji sprovode Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Centar za istraživanje i kreiranje politika (CRPM) i Institut za demokratiju i posredovanje (IDM), a finansira ga Ministarstvo spoljnih poslova Norveške (NMFA). Sadržaj Country Info Brief-a isključiva je odgovornost realizatora projekta i ne odražava nužno stavove Ministarstva spoljnih poslova Norveške (NMFA) ili SMART Balkans konzorcijuma.

POLOŽAJ I PRAVA ŽRTAVA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Analiza sudske prakse za 2023. godinu za krivična dela posredovanje u vršenju prostitucije, trgovina ljudima i trgovina maloletnim licima radi usvojenja

I Uvod

Udruženje ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima od 2011. godine u kontinuitetu prati sudsku praksu za krivična dela trgovina ljudima, posredovanje u vršenju prostitucije i trgovina maloletnim licima radi usvojenja. Godišnja analiza pravosudne prakse usmerena je na položaj i prava žrtava ovih krivičnih dela u krivičnom postupku, kao i na pojave i trendove u sudskoj praksi koji mogu značajno uticati na ostvarivanje zaštite i prava žrtava. Analiza se **zasniva na dostupnim podacima dobijenim iz presuda donetih u krivičnim postupcima u 2023. godini**, a koje su pribavljene od nadležnih sudova u Republici Srbiji.

Analiza se, kao i u prethodnom periodu, sprovodi **u cilju praćenja položaja, stepena ostvarenosti i poštovanja zaštite i prava žrtava** u sudskom postupku, koji je od značaja ne samo sa aspekta pojedinačnih slučajeva već i kao pokazatelj stepena poštovanja ljudskih prava žrtava u sudskom postupku i usklađenosti zakonodavnog, strateškog i institucionalnog okvira sa obavezama iz ratifikovanih međunarodnih dokumenata. Pored toga, analiza ima za cilj **i mapiranje ključnih osobenosti u procesuiranju i kažnjavanju izvršilaca** za predmetna krivična dela i **izdvajanje najvažnijih trendova u sudskoj praksi** na godišnjem ili višegodišnjem nivou.

Godišnja analiza pravosudne prakse nastoji da pruži **objektivno sagledavanje** postojećeg stanja i identifikuje pojave i trendove u ovoj oblasti sudske prakse koji mogu biti značajni za celovito sagledavanje položaja žrtava u sudskom postupku, kao i prevazilaženja eventualnih prepreka kako bi se prava žrtava unapredila. Kontinuirano praćenje prakse u ovoj oblasti sa aspekta položaja i prava žrtava u krivičnom postupku omogućava **uvid u stepen primene i efikasnosti pojedinih zakonskih rešenja i ujednačenost sudske prakse, kao i ostvareni napredak u ostvarivanju prava žrtava** u određenim segmentima zaštite. Usklađivanje pravnog, strateškog i institucionalnog okvira sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti i dosledna primena postojećeg pravnog okvira jasan su pokazatelj posvećenosti države ispunjavanju preuzetih obaveza, borbi protiv trgovine ljudima i nastojanju da se zaštiti položaj žrtve u krivičnom postupku, uz pojačanu pažnju kada se radi o maloletnim žrtvama.

Program za borbu protiv trgovine ljudima u RS za period 2024-2029. godine¹ u okviru opšteg cilja uključuje i aktivnosti na jačanju sistema krivičnog gonjenja, uz

¹ "Sl. glasnik RS", br.25/2024

obezbeđivanje zaštite žrtava, posebno žena i dece. Kao posebne ciljeve program izdvaja unapređenu efikasnost krivičnog gonjenja uz obezbeđivanje pristupa pravdi i procesne zaštite žrtava trgovine ljudima, posebno žena i dece tokom krivičnog postupka. Ukazujući na izazove u praksi, program skreće pažnju na to da se krivično gonjenje u velikoj meri oslanja na iskaz žrtve trgovine ljudima, dok se nedovoljno koriste drugi dokazi, na prisutne slučajeve prekvalifikacije krivičnog dela trgovina ljudima u lakša krivična dela kao što je posredovanje u vršenju prostitucije, te da procesni položaj žrtava trgovine ljudima karakteriše visok stepen sekundarne viktimizacije (zbog učešća u dugim sudskim postupcima, nedoslednom primenom raspoloživih mera zaštite, kao i neadekvatnom primenom procesnih mogućnosti koje obezbeđuju žrtvama trgovine ljudima pristup naknadi štete). Konstatuje se i da zakonski okvir i praksa, pre svega u vezi sa procesnom zaštitom žrtava, nisu u potpunosti usklađeni sa Direktivom 2011/36/EU o prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava i Direktivom 2012/29/EU kojom se uspostavljaju minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela, kao ni sa Konvencijom Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. U tom cilju je planirano da se, radi poboljšanja efikasnosti krivičnog gonjenja i kvaliteta zaštite koja se pruža žrtvama trgovine ljudima tokom sudskog postupka, usvoji zakon kojim će se dodatno urediti oblast borbe protiv trgovine ljudima, te izvrši usklađivanje zakona iz oblasti krivične materije.

Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine² ističe značaj opštih mera zaštite žrtava u cilju izbegavanja kontakta između žrtve i učinioca, obezbeđivanja zaštite žrtve u toku sprovođenja dokaznih radnji i zaštitu privatnosti žrtve, pri čemu se kao jedan od problema u krivično pravnom sistemu prepoznaje i problem višestrukog ispitivanja žrtve, uz potrebu za edukacijom nosilaca pravosudnih funkcija i nedoslednu primenu u praksi mera zaštite žrtava.

Brojni međunarodni izveštaji ukazuju da se, uprkos izvesnom napretku, unapređivanju pravnog, strateškog i institucionalnog okvira, pojedini aspekti zaštite i prava žrtava i dalje otežano ostvaruju.

Treći GRETA izveštaj za Srbiju³ između ostalog naglašava neophodnost daljih koraka kako bi se žrtvama trgovine ljudima obezbedio bolji pristup pravdi i efikasnim pravnim lekovima. U izveštaju se ističe da je pristup žrtava naknadi štete i dalje redak i da je neophodno obezbediti da žrtve trgovine ljudima budu sistematski informisane o svom pravu na odštetu kako bi ostvarile obeštećenje, te uspostaviti državnu šemu obeštećenja (Fond za kompenzaciju) koja bi bila dostupna žrtvama trgovine ljudima. Uočeni problemi u praksi na koje se ukazuje podrazumevaju i pitanje prekvalifikovanja u lakša krivična dela, neobaveštavanje žrtava o sklapanju sporazuma o priznanju krivice, uz potrebu izricanja adekvatnih sankcija izvršiocima.

U Izveštaju o trgovini ljudima (TIP Report) za 2024. godinu US State Department-a iz juna 2024. godine⁴, ističe se da Srbija ne ispunjava u potpunosti minimum standarda za suzbijanje trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu. Izveštaj ukazuje

² "Sl. glasnik RS", br.30/18

³ Izveštaj Ekspertske grupe za suzbijanje trgovine ljudima koja vrši nadzor nad sprovođenjem i ispunjavanjem obaveza koje su države potpisnice preuzele potpisivanjem Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine, GRETA(2023)09 objavljen 16. juna 2023. godine dostupan je na internet stranici <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-on-serbia-3rd-evaluation-round-greta-2023-09-a/1680ab9bc6>

⁴ Prevod Izveštaja na srpski jezik dostupan je na internet stranici ASTRE na linku https://drive.google.com/file/d/1m_On2SHE5BFnkW9sGLgCbNvCX9KX6vV/view

da se izvršiocima često izriču znatno blaže kazne, te da uprkos dodeljivanju statusa „posebno osetljivog svedoka” žrtvama, primena i pristup pravdi ostaju neadekvatni, uključujući nedostatak mera zaštite privatnosti žrtava, pravnog zastupanja i pristupa koji je usmeren na žrtvu, posebno kada je u pitanju specijalizovana podrška deci žrtvama.

Kako je analiza pravosudne prakse u prethodnim godinama ukazala da, uprkos pozitivnim pomacima u određenim oblastima, položaj žrtve u sudskom postupku još uvek nije u potpunosti usklađen sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti, nastavak praćenja i analiza pravosudne prakse pruža mogućnost da se uoče ključni problemi i prepreke u ostvarivanju prava žrtava trgovine ljudima, bilo da se radi o unapređivanju postojećih zakonskih rešenja ili preduzimanju koraka ka doslednijoj implementaciji postojećih normi. Unapređivanje položaja žrtava u aspektu privatnosti, bezbednosti tokom učešća u sudskom postupku, kao i u pogledu prava na obeštećenje, posebno je značajno kada se ima u vidu ranjiv položaj žrtava trgovine ljudima i važnost **sprečavanja sekundarne viktimizacije žrtava** i izgradnje njihovog poverenja u institucionalnu zaštitu.

U tekstu analize posebno su predstavljeni ciljevi i metodologija analize (**Poglavlje II**), kao i podaci dobijeni od javnih tužilaštava i sudova (**Poglavlje III**). Opšti podaci dobijeni iz analiziranih presuda predstavljeni su u odnosu na vrste krivičnih dela, vrste odluka i izrečenih kazni, trajanje postupka, uz poseban prikaz dostupnih podataka o okrivljenim i oštećenim licima (**Poglavlje IV**). Najvažnija zapažanja o položaju i pravima žrtava u sudskom postupku analizirani su u odnosu na najznačajnije aspekte kao što su: 1) privatnost; informisanje, pomoć i zastupanje žrtava; 2) bezbednost žrtava tokom postupka i saslušanja; 3) dosuđivanje naknada štete žrtvama i 4) izricanje adekvatnih sankcija izvršiocima (**Poglavlje V**). Posebno su izdvojeni aspekti položaja i zaštite maloletnih žrtava (**Poglavlje VI**). Pored toga, analiza se bavi i pitanjima od značaja za sudsku praksu i položaj žrtava za 2023. godinu: 1) krivična dela izvršena od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe; 2) sporazum o priznanju krivičnog dela; 3) radna eksploatacija u sudskoj praksi za 2023. godinu (**Poglavlje VII**). Na kraju analize su izneta i zaključna zapažanja koja sadrže: 1) najvažnija zapažanja u pogledu položaja i prava žrtava i sudske prakse za 2023. godinu; 2) uočene trendove u sudskoj praksi za petogodišnji period analize (2019-2023); 3) preporuke analize (**Poglavlje VIII**). Analiza sadrži i dva dodatka i to **Dodatak 1** - Analiza prekršajnih postupaka za prekršaj iz čl.16 Zakona o javnom redu i miru (prostitucija) i **Dodatak 2** - Posebna analiza podataka dobijenih od javnih tužilaštava o primeni instituta posebno osetljivog svedoka za 2021, 2022. i prvu polovinu 2023. godine sa dopisom ASTRE upućenim Vrhovnom javnom tužiocu.

II Ciljevi i metodologija analize

Analiza sudske prakse za 2023. godinu usmerena je, kao i prethodnih godina, na **sveobuhvatno sagledavanje položaja i prava žrtava u krivičnom postupku i najznačajnijih aspekata sudske prakse za krivična dela trgovina ljudima iz čl.388 KZ, posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ i trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz čl.389 KZ.**

Jedan od osnovnih **ciljeva analize** je objektivno sagledavanje položaja žrtava krivičnih dela trgovina ljudima, posredovanje u vršenju prostitucije i trgovina maloletnim licima radi usvojenja u sudskom postupku, u cilju procene usklađenosti domaćeg pravnog, strateškog i institucionalnog okvira sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Položaj žrtava, odnosno oštećenih lica u krivičnom postupku, analiziran je u odnosu na osnovne standarde zaštite žrtava trgovine ljudima koje postavlja *Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine*⁵ (Palermo protokol) i *Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine*⁶. Praćenje stepena implementacije postojećih pravnih normi u praksi značajno je i za ujednačavanje sudske prakse i procenu potrebe za kontinuiranom edukacijom zaposlenih u pravosuđu, sa krajnjim ciljem unapređivanja položaja žrtava u krivičnom postupku. Pored procene stepena ostvarenosti prava i zaštite žrtava u krivičnim postupcima na godišnjem nivou, analiza za cilj ima i uočavanje glavnih osobenosti u procesuiranju i kažnjavanju izvršilaca za predmetna krivična dela i izdvajanje najvažnijih trendova u sudskoj praksi na godišnjem ili višegodišnjem nivou.

Kao i prethodne, analiza pravosudne prakse za 2023. godinu zasniva se na kvantitativnoj (statističkoj) i kvalitativnoj **analizi dostupnih podataka iz sudskih odluka koje su donete tokom 2023. godine u krivičnom postupku** u prvom stepenu suđenja ili u postupku po žalbi. Informacije o broju postupaka koji se vode ili su rešeni pred nadležnim javnim tužilaštvima i sudovima, kao i sudske odluke koje su bile predmet analize, pribavljeni su u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Informacije su tražene od nadležnih javnih tužilaštava (o broju podnetih krivičnih prijava, optuženja i zaključenih sporazuma o priznanju krivičnog dela), prvostepenih sudova (o broju postupaka, odluka odnosno presuda i prihvaćenih sporazuma o priznanju krivičnog dela) i drugostepenih sudova (o broju drugostepenih postupaka i odluka) za 2023. godinu i to za krivična dela posredovanje u vršenju prostitucije iz člana 184 KZ, trgovina ljudima iz člana 388 KZ i trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz člana 389 KZ.

Analizom su obuhvaćene ukupno 42 sudske odluke donete u krivičnim postupcima tokom 2023. godine koje su dostavili nadležni prvostepeni i drugostepeni sudovi na teritoriji Republike Srbije. Podaci dobijeni iz analiziranih sudskih odluka bili su predmet kvantitativne (statističke) kao i kvalitativne analize, radi dobijanja podataka od značaja za procenu položaja i ostvarivanja prava žrtava. **Kvantitativna (statistička) analiza** odnosi se na nadležnost sudova, vrstu krivičnih dela, vrstu odluka i visinu izrečenih kazni, dužinu trajanja postupaka, kao i na podatke o okrivljenim i oštećenim licima, a za osnov je imala odluke donete u prvostepenim postupcima (20 prvostepenih

⁵ „Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 6/2001

⁶ „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br.19/2009

odluka, od kojih 19 presuda i 1 rešenje). Drugostepene odluke (ukupno 22, od kojih 11 presuda i 11 rešenja) bile su osnov za utvrđivanje vrste odluke i dužinu trajanja postupaka. **Kvalitativna analiza** se na osnovu statističkih podataka i analize ostalih dostupnih podataka iz prvostepenih odluka bavi položajem i pravima žrtava kroz najznačajnije aspekte (privatnost, informisanje, pomoć i zastupanje; bezbednost i zaštita tokom postupka i saslušanja; dosuđivanje naknada štete; adekvatne sankcije za izvršioce); položajem i pravima maloletnih žrtava i njihovoj zaštiti u sudskom postupku; te konačno i posebnim pitanjima koja su na godišnjem nivou uočena kao značajna za položaj žrtava i sudsku praksu u oblasti koja je predmet analize. U **zaključcima** analize iznose se glavna zapažanja godišnje analize i uočeni petogodišnji trendovi analiza, kao i preporuke analize.

Pored međunarodnih standarda zaštite (smernice koje daje *Palermo protokol* i *Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*), dat je i pregled postojećih zakonskih rešenja iz Krivičnog zakonika (KZ)⁷, Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica⁸ i Zakonika o krivičnom postupku (ZKP)⁹. Za žrtve su u tekstu su prema potrebi korišćeni **izrazi** „žrtva“, „oštećeni/a“ ili „oštećeno lice“. Izraz „dete“, „maloletno lice“ ili „maloletno oštećeno lice“ korišćen je za oštećene mlađe od 18 godina. Izraz „okrivljeni“ korišćen je kao opšti naziv za osumnjičenog, okrivljenog, optuženog i osuđenog, u smislu značenja izraza iz člana 2 ZKP.

⁷ „Sl. glasnik RS“, br.85/2005, 88/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019

⁸ „Sl. glasnik RS“, br.85/2005

⁹ „Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – odluka US i 62/2021 – odluka US)

III Podaci dobijeni od javnih tužilaštava i sudova

Nadležnim javnim tužilaštvima i sudovima je upućen zahtev za dostavljanje podataka za 2023. godinu **u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja**. Informacije su tražene od nadležnih javnih tužilaštava (o broju podnetih krivičnih prijava, optuženja i zaključenih sporazuma o priznanju krivičnog dela), prvostepenih sudova (o broju postupaka, presuda i prihvaćenih sporazuma o priznanju krivičnog dela) i drugostepenih sudova (o broju vođenih drugostepenih postupaka i odluka) za 2023. godinu i to za krivična dela posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ, trgovina ljudima iz čl.388 KZ i trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz čl.389 KZ.

Iz dopisa primljenih od **Osnovnih javnih tužilaštava** (OJT) zaključuje se da je tokom 2023. godine za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ podneto 7 krivičnih prijava i u toku je bilo 6 postupaka. Iz pojedinačnih dopisa dobijenih od OJT pred kojima je bilo postupanja, mogu se utvrditi sledeći podaci: Prvo OJT – 1 krivična prijava po kojoj je u toku faza predistražnog postupka; Drugo OJT Beograd – 1 krivična prijava po kojoj je u toku faza predistražnog postupka; Treće OJT Beograd – vođen 1 postupak; OJT Petrovac na Mlavi – zaprimljene 2 krivične prijave od kojih je 1 odbačena; OJT Niš – podnete 3 krivične prijave.

Iz dopisa primljenih od **Viših javnih tužilaštava** (VJT) zaključuje se da su tokom 2023. godine zabeležene krivične prijave protiv 38 lica (od kojih protiv 31 lica za čl.388 KZ i protiv 7 lica za čl.389 KZ), protiv 7 lica su odbačene krivične prijave, optužni akti podneti su u pogledu 37 lica, istraga u toku protiv 11 lica, a sporazumi o priznanju krivičnog dela su zaključeni sa 3 lica. Iz pojedinačnih dopisa dobijenih od VJT pred kojima je bilo postupanja, mogu se utvrditi sledeći podaci: VJT Beograd – za krivično delo iz čl.388 KZ vođeno 14 postupaka, za čl.184 KZ podneta 1 krivična prijava po kojoj je podignuta optužnica; VJT Novi Sad – protiv 5 lica podnete krivične prijave za čl.388 KZ od kojih su 4 lica optužena a SPK zaključen sa 3 lica, za delo iz čl.184 KZ podnet optužni akt protiv 1 lica; VJT Šabac – 2 krivične prijave za čl.388 KZ i podignut optužni akt protiv 1 lica; VJT Negotin – za čl.388 KZ podnet 1 predlog za izricanje mere bezbednosti; VJT Kruševac – za čl.388 KZ vođen 1 postupak u kome su 2 lica optužena; VJT Sremska Mitrovica – za čl.388 i čl.389 KZ podnete krivične prijave protiv 7 lica koje su odbačene, za čl.388 KZ podignute optužnice protiv 5 lica; VJT Požarevac – podnete 2 krivične prijave i 1 optužnica za čl.388 KZ; VJT Kragujevac – 1 optužni akt za čl. 388 KZ; VJT Jagodina – 2 krivične prijave za čl.388 KZ protiv 5 lica i istraga je u toku; VJT Smederevo – vođen 1 istražni postupak za čl.388 KZ; VJT Subotica – zaprimljene 4 krivične prijave za čl.388 KZ protiv 6 lica; VJT Zrenjanin – za čl.388 KZ zaprimljena 1 krivična prijava protiv 1 lica i podnete 2 optužnice protiv 6 lica; VJT Zaječar – za čl.388 KZ podneta 1 krivična prijava protiv 1 lica i istraga je u toku.

Pred **Tužilaštvom za organizovani kriminal** za čl.388 KZ primljeno je 6 krivičnih prijava i pokrenuta istraga protiv 6 lica, dok je za čl.184 KZ primljeno 12 krivičnih prijava, podneto 7 optužnih predloga i zaključena 4 sporazuma o priznanju krivičnog dela.

Iz dopisa primljenih od **Osnovnih sudova** (OS) zaključuje se da je tokom 2023.

godine za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ vođeno 8 postupaka i donete su 3 pravnosnažne odluke, dok je 5 postupaka bilo još uvek u toku. Iz pojedinačnih dopisa dobijenih od OS pred kojima je bilo postupanja, mogu se utvrditi sledeći podaci: Prvi osnovni sud u Beogradu – vođena 2 krivična postupka od kojih je 1 pravnosnažno okončan; Drugi osnovni sud u Beogradu – vođen 1 krivični postupak koji nije okončan; Treći osnovni sud u Beogradu – vođena 3 krivična postupka od kojih je 1 pravnosnažno okončan; Osnovni sud u Boru – 1 krivični postupak koji nije okončan; Osnovni sud u Smederevu – u toku 1 krivični postupak; Osnovni sud u Prijepolju – vođen 1 krivični postupak koji je pravnosnažno okončan.

Iz dopisa primljenih od **Viših sudova** (VS) zaključuje se da je tokom 2023. godine za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ vođeno 6 postupaka i doneto 5 pravnosnažnih presuda (sve SKP); za krivično delo trgovina ljudima iz čl.388 KZ vođeno je 20 krivičnih postupaka i doneto 12 pravnosnažnih presuda (3 kao SKP) i 2 nepravnosnažne presude, dok je u toku bilo još 12 krivičnih postupaka. Iz pojedinačnih dopisa dobijenih od VS pred kojima je bilo postupanja, mogu se utvrditi sledeći podaci: Viši sud u Beogradu – Posebno odeljenje za organizovani kriminal – vođeno 5 krivičnih postupaka, doneto 6 presuda od kojih za krivično delo iz čl.184 KZ ukupno 4 pravnosnažne presude (SPK); Viši sud u Novom Sadu – za čl.388 KZ 1 postupak je nepravnosnažno okončan, 3 postupka su pravnosnažno okončana (svi SPK), dok je 6 postupaka u toku; za čl.184 KZ 1 postupak je pravnosnažno okončan (SPK), dok je 1 postupak u toku; Viši sud u Zrenjaninu – vođeno 6 postupaka za čl.388 KZ; Viši sud u Smederevu – za čl. 388 KZ vođen 1 postupak koji nije okončan; Viši sud u Nišu – vođena i pravnosnažno okončana 2 krivična postupka za čl.388 KZ; Viši sud u Novom Pazaru – za čl.388 KZ doneta 1 presuda; Viši sud u Jagodini – vođena 2 postupka za čl.388 KZ od kojih je 1 nepravnosnažno okončan a 1 u toku; Viši sud u Kruševcu – u toku 1 postupak za čl.388 KZ; Viši sud u Sremskoj Mitrovici – doneta 1 presuda za čl.388 KZ; Viši sud u Požarevcu – pokrenuta 2 postupka za čl.388 KZ (upisnik KPP – prethodni postupak); Viši sud u Šapcu – vođena 3 postupka za čl.388 KZ, od kojih je 1 pravnosnažno okončan i 2 još uvek u toku; Viši sud u Valjevu – u toku 1 postupak za čl.388 KZ; Viši sud u Subotici – za čl.388 KZ vođena 3 postupka od kojih su 2 pravnosnažno okončana.

Iz dopisa primljenih od **Apelacionih sudova** o broju vođenih i okončanih žalbenih postupaka, zaključuje se da je tokom 2023. godine vođen 21 postupak za čl.388 KZ i doneto je 10 odluka. Iz pojedinačnih dopisa dobijenih od sudova pred kojima je bilo postupanja, mogu se utvrditi sledeći podaci: Apelacioni sud u Novom Sadu – vođeno 8 postupaka za krivično delo iz čl.388 KZ koji su okončani, 1 okončan predmet za čl.184 KZ; Apelacioni sud u Beogradu – 1 presuda za čl.388 KZ; Apelacioni sud u Kragujevcu – rešen 1 predmet za čl.388 KZ; Apelacioni sud u Nišu – vođeno i okončano 11 postupaka za čl.388 KZ.

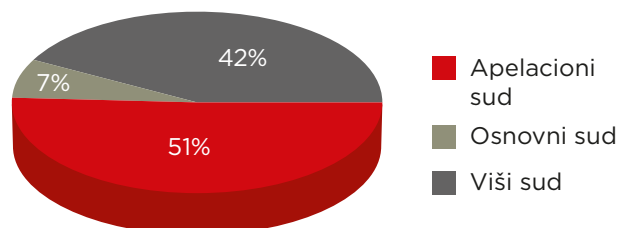
IV Opšti podaci iz analiziranih odluka

Predmet analize bile su dostavljene sudske odluke donete tokom 2023. godine u krivičnom postupku za krivična dela posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ, trgovina ljudima iz čl.388 KZ i trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz čl.389 KZ RS. Podaci iz analiziranih odluka dobijeni su kvantitativnom (statističkom) analizom dostupnih podataka iz prvostepenih sudskih presuda (u pogledu nadležnosti, vrste krivičnih dela, vrste odluka i visine izrečenih kazni, dužine trajanja postupaka, kao i podataka o okrivljenim i oštećenim licima), kao i iz drugostepenih odluka u postupku odlučivanja po žalbi (vrsta odluke, dužina trajanja postupka).

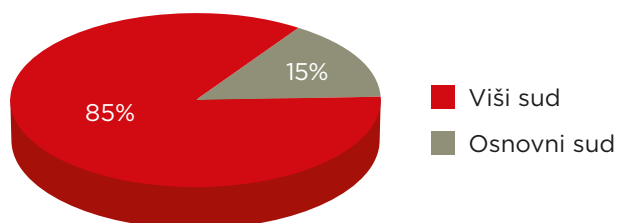
Dostupnost podataka koji su korišćeni u pojedinim segmentima analize uslovljena je anonimizacijom dostavljenih sudskih odluka, sadržinom obrazloženja odluke, kao i načinom njihovog donošenja (ukoliko se radi o presudama donetim na osnovu prihvatanja sporazuma o priznanju krivičnog dela u skladu sa čl.313-319 ZKP).

Analizom su obuhvaćene ukupno **42 sudske odluke** donete u krivičnim postupcima tokom 2023. godine. Odluke su, u skladu sa dosadašnjom metodologijom rada, pribavljene u skladu sa odredbama Zakona o pristupu informacijama od javnog značaja od Osnovnih, Viših i Apelacionih sudova u Republici Srbiji. Od ukupnog broja sudskih odluka, **u prvostepenom postupku je doneto 20 sudskih odluka, odnosno 19 presuda** i to 3 presude donete od strane nadležnih Osnovnih sudova (Prvog osnovnog suda u Beogradu, Trećeg osnovnog suda u Beogradu i Osnovnog suda u Prijepolju), 16 presuda donetih od strane nadležnih Viših sudova (Viši sud u Beogradu – Posebno odeljenje za organizovani kriminal, Viši sud u Novom Sadu, Viši sud u Nišu, Viši sud u Sremskoj Mitrovici, Viši sud u Zrenjaninu, Viši sud u Subotici, Viši sud u Novom Pazaru, Viši sud u Šapcu) i **1 rešenje** kojim je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog

Sve odluke - nadležnost suda

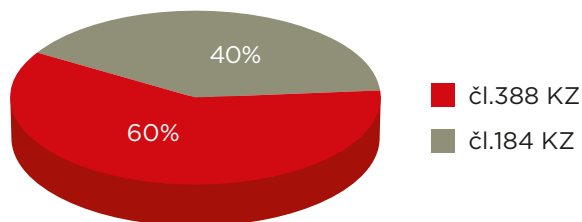
Prvostepene presude - nadležnost suda

lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi (Viši sud u Subotici). Predmet analize su i **22 odluke donete u drugostepenom** odnosno žalbenom postupku od strane nadležnih Apelacionih sudova i to **11 presuda** (Apelacioni sud u Beogradu, Apelacioni sud u Kragujevcu, Apelacioni sud u Novom Sadu i Apelacioni sud u Nišu) i **11 rešenja** (Apelacioni sud u Novom Sadu i Apelacioni sud u Nišu).

Od ukupnog broja prvostepenih odluka, na **krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije** iz čl.184 KZ odnosi se 8 prvostepenih odluka (40%), od kog broja su 3 odluke (presude) doneto od strane Osnovnih sudova i 5 odluka (presude) od

Prvostepene odluke - krivična dela

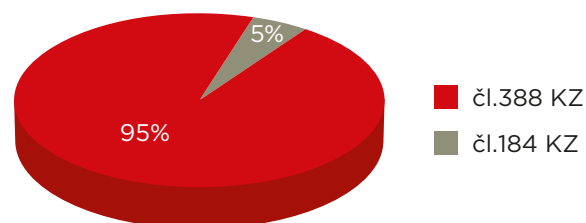

strane Viših sudova. Od ukupnog broja odluka koja se odnose na čl.184 KZ, u 50% slučajeva (4 odluke) postupak je vođen pred Posebnim odeljenjem za organizovani kriminal, odnosno pored dela iz čl.184 KZ se radi i o krivičnom delu udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl.346 KZ. U jednom slučaju se pored čl.184. KZ presuda odnosi i na delo ugrožavanje sigurnosti iz čl.138.

st.1 KZ. Za **krivično delo trgovina ljudima** iz čl.388 KZ doneto je 12 prvostepenih odluka (11 presuda i 1 rešenje) što čini 60% od ukupnog broja prvostepenih odluka, od kog broja se u dva slučaja pored čl.388 presude odnose i na druga krivična dela: u jednom slučaju se radi o sticaju sa krivičnim delom silovanje iz čl.178 st.3 KZ, u drugom slučaju jedan od okrivljenih je osuđen samo za krivično delo polno uznemiravanje iz čl.182a. st.2 KZ. Za krivično delo trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz čl.389 KZ nije doneta ni jedna odluka.

Od ukupnog broja drugostepenih odluka, 1 odluka se odnosi na čl.184 KZ što čini 5% drugostepenih odluka, dok se 21 drugostepena odluka ili 95% odnosi na čl.388 KZ.

Drugostepene odluke - krivična dela

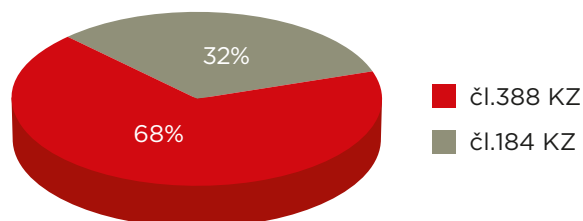
1. Prvostepene odluke

1.1. Optuženje

Od ukupno 20 prvostepenih odluka (19 presuda i 1 rešenje) koje su bile predmet analize, 3 odluke (presude) su donete od strane Osnovnih sudova i 17 odluka od strane Viših sudova (16 presuda i 1 rešenje).

U pogledu **optuženja**, prvostepenim odlukama je obuhvaćeno 25 okrivljenih lica¹⁰, od kojih je 8 lica optuženo za posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ (32%) od čega 4 lica i za delo iz čl.346 KZ, te 17 lica za krivično delo trgovina ljudima iz čl.388 KZ (68%).

Optuženje

1.2. Vrsta odluka

U pogledu **vrste odluke**, prvostepeni sud je u većini slučajeva doneo osuđujuće presude - od ukupno 20 prvostepenih odluka, doneto je 16 osuđujućih presuda, 1 presuda koja je osuđujuća za 2 okrivljena i oslobađajuća za 1 okrivljenog, 1 presuda kojom se okrivljeni oslobađa od kazne, 1 presuda kojom je odbijena optužba i 1 rešenje kojim je okrivljenom licu izrečena mera bezbednosti.

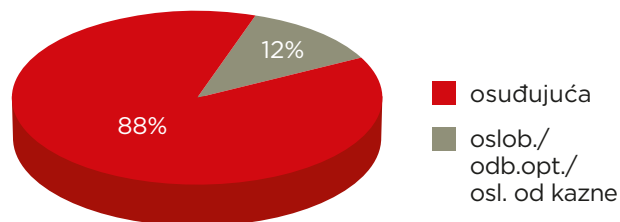
U odnosu na sva okrivljena lica, od ukupno 25 okrivljenih lica za 22 lica ili u 88%

¹⁰ Ovim brojem nije obuhvaćeno 1 lice optuženo samo za delo iz čl.178 st.3 KZ

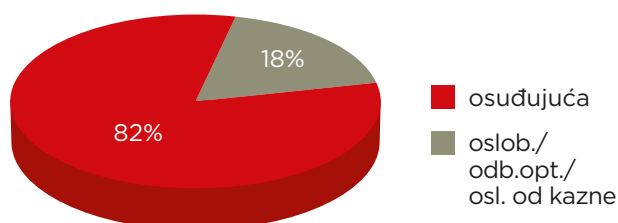
slučajeva su donete osuđujuće odluke (za 21 lice osuđujuće presude i za 1 lice rešenje kojim se okrivljenom za učinjeno protivpravno krivično delo izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi); u preostalih 12% okrivljena lica su oslobođena ili je optužba odbijena (2 lica) ili oslobođena od kazne (1 lice).

Procenat osuđujućih presuda od 88% za 2023. godinu je neznatno niži u odnosu na podatke iz analiza za prethodne godine (za 2022. godinu je iznosio 94%, za 2021. godinu 90%, za 2020. godinu 88%, za 2019. godinu 89%).

Vrsta prvostepenih odluka prema okrivljenima - sva dela

Vrsta prvostepenih presuda prema okr. - trgovina ljudima

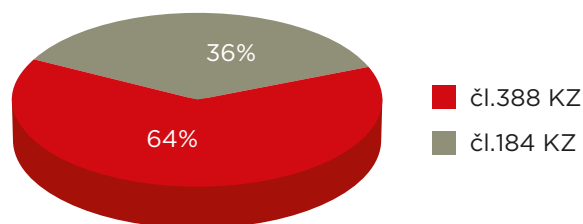

čuvanja u zdravstvenoj ustanovi), dok je za preostala 3 lica (18%) doneta oslobađajuća presuda za 1 lice, 1 lice je oslobođeno od kazne i za 1 lice je optužba odbijena.

U pogledu **vrste odluke za krivično delo trgovina ljudima**, od ukupno 17 okrivljenih lica za 14 lica (82%) su donete osuđujuće odluke (za 13 lica osuđujuće presude i za 1 lice rešenje kojim se okrivljenom za učinjeno protivpravno krivično delo izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja i

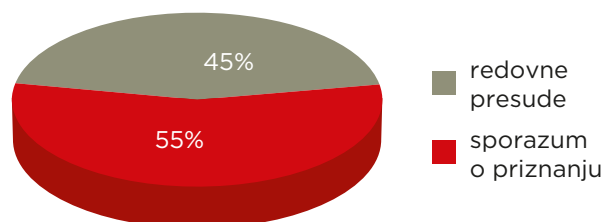
Kada se analiziraju samo podaci iz **osuđujućih presuda**, za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije oglašeno je krivim 8 lica (36%) i za krivično delo trgovina ljudima 14 lica (64%), s tim da je od ovog broja 1 okrivljenom za učinjeno protivpravno krivično delo izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja. Od ukupnog broja lica osuđenih za čl.184 KZ, u 50% slučajeva se radi o organizovanom kriminalu, odnosno presuda se odnosi i na čl.346 KZ, dok je još 1 lice pored čl.184. KZ oglašeno krivim i delo ugrožavanje sigurnosti iz čl.138. st.1 KZ. Od ukupnog broja lica osuđenih za čl.388 KZ, 1 lice je pored čl.388 osuđeno i za krivično delo silovanje iz čl.178 st.3 KZ u sticaju, dok se prema obliku krivičnog dela trgovina ljudima može utvrditi da je 5 lica oglašeno krivim za izvršenje dela iz čl.388 st.1, 5 lica za delo iz čl.388 st.3, 1 lice za delo iz čl.388 st.6 i 3 lica za delo iz čl.388 st.9. KZ. Za krivično delo trgovina maloletnim licima radi usvojenja iz čl.389 KZ nije doneta ni jedna odluka.

Osuđujuće presude - krivična dela

Od 20 prvostepenih presuda, **9 presuda je doneto prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela** u smislu odredbi članova 313-319 ZKP, što čini 45% od ukupnog broja prvostepenih presuda. Po ovom osnovu, 1 presuda je doneta pred Osnovnim sudom (11%) i 8 pred Višim sudovima (89%).

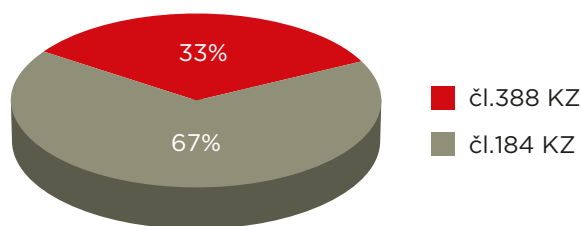
Sporazum o priznanju krivičnog dela - prvostepene presude

9 presuda koje su donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela, 6 presuda se odnosi na krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije (67%), a 3 na krivično delo trgovina ljudima (33%).

Izdvojeni podaci za delo iz čl.184 KZ pokazuju da su presude na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela u 50% slučajeva donete pred Višim sudom - Posebno odeljenje za organizovani kriminal. Od ukupnog broja od 25 okrivljenih lica u svim prvostepenim presudama, broj okrivljenih u presudama donetim prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela je 9.

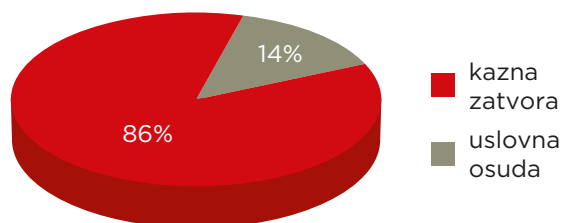
Sporazum o priznanju krivičnog dela - vrsta dela

1.3. Podaci o sankcijama

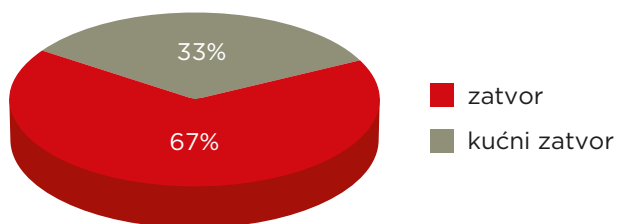
Podaci o **vrstama sankcija** ukazuju da su licima koja su oglašena krivim (21 lice) utvrđene kazne zatvora, bilo da su izrečene kao „efektivna“ kazna zatvora ili uslovna osuda - mera upozorenja iz čl.65 KZ. Efektivna kazna zatvora utvrđena je za 18 okrivljenih (86% slučajeva), dok je uslovna osuda utvrđena za 3 okrivljena lica (14%). Od ukupnog broja od 18 okrivljenih lica kojima je izrečena **efektivna kazna zatvora**, za 6 lica je određeno da će kaznu zatvora izdržavati u prostorijama u kojima stanuju (33% slučajeva), sa (2 slučaja) ili bez (4 slučaja) elektronskog nadzora.

Sankcije - sva dela

U slučaju 8 okrivljenih lica uz kaznu zatvora izrečena je i novčana kazna u rasponu od 100.000,00-200.000,00 dinara. U osuđujućim presudama, prema 6 okrivljenih lica je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta iz čl.87 KZ, a prema 3 okrivljena je izrečena

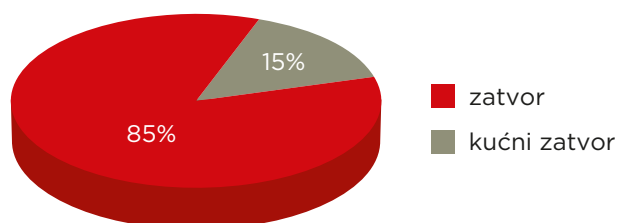
Efektivna kazna zatvora - sva dela

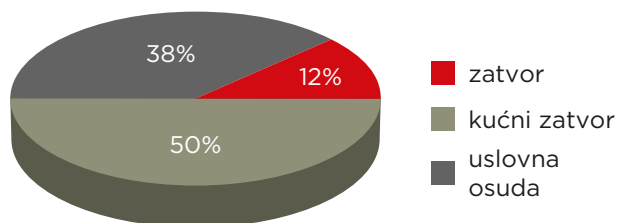
mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim iz čl. 89a KZ; oduzimanje imovinske koristi sud je izrekao u slučaju 1 okrivljenog lica. Prvostepenim rešenjem donetim u odnosu na 1 okrivljeno lice, za izvršeno protivpravno krivično delo za čl.388 KZ, izrečena je mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi iz čl.81 KZ.

Analiza vrste sankcija za krivično delo **posredovanje u vršenju prostitucije** ukazuje da je za 5 okrivljenih lica izrečena kazna efektivnog zatvora, od čega se u slučaju 4 lica radi o izdržavanju kazne u prostorijama u kojima okrivljeni stanuju bez elektronskog nadzora (u svim slučajevima se radi o osudi za čl.184 i

Sankcije - trgovina ljudima

Sankcije - posredovanje u vršenju prostitucije

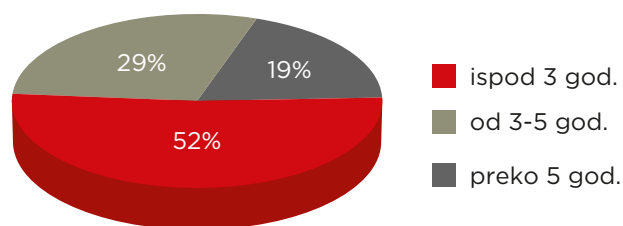

U pogledu **visine kazni zatvora za sva krivična dela** (nezavisno od toga da li se radi o „efektivnoj“ kazni zatvora ili je primenjen institut mere bezbednosti - uslovne osude), podaci ukazuju da je najviša utvrđena pojedinačna kazna zatvora 7 godina i 7 meseci, najkraća 5 meseci, dok prosečna dužina pojedinačne kazne iznosi 2 godine i 5 meseci. Najduža jedinstvena kazna je 9 godina i 6 meseci, a najkraća 6 meseci. Može se zaključiti da je kazna zatvora ispod 3 godine izrečena u 52% slučajeva (11 okrivljenih), kazna zatvora u rasponu od 3-5 godina u 29% slučajeva (6 okrivljenih), dok je kazna zatvora preko 5 godina izrečena u 19% slučajeva (4 okrivljenih).

U pogledu **visine izrečenih kazni za krivično delo trgovina ljudima**, najniža izrečena pojedinačna kazna zatvora je u trajanju od 1 godine, najviša pojedinačna kazna zatvora iznosi 7 godina i 7 meseci, a prosečna pojedinačna kazna zatvora iznosi 4 godine i 1 mesec. Za krivično delo trgovina ljudima u 23% slučajeva izrečena je kazna zatvora u trajanju ispod 3 godine (3 slučaja), u 46% slučajeva izrečene su kazne u rasponu od 3-5 godina (6 okrivljenih), a u 31% slučajeva u trajanju preko 5 godina (4 slučaja).

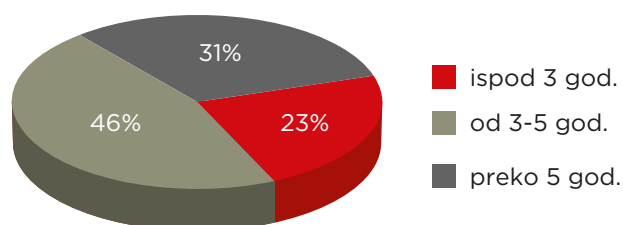
čl.346 KZ). U slučaju 3 okrivljena lica se radi o uslovnoj osudi. U svih 8 slučajeva je uz kaznu zatvora izrečena i novčana kazna. Za krivično delo **trgovina ljudima**, od 13 okrivljenih kojima je izrečena kazna efektivnog zatvora u 2 slučaja se radi o izdržavanju kazne u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje (sa elektronskim nadzorom).

Visina kazne zatvora - sva krivična dela

Može se zaključiti da je kazna zatvora ispod 3 godine izrečena u 52% slučajeva (11 okrivljenih), kazna zatvora u rasponu od 3-5 godina u 29% slučajeva (6 okrivljenih), dok je kazna zatvora preko 5 godina izrečena u 19% slučajeva (4 okrivljenih).

Visina kazne zatvora - trgovina ljudima

Detaljan pregled sankcija tabelarno je prikazan u Poglavlju V odeljak 5. „Sankcije“.

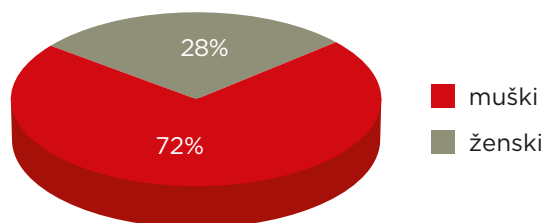
1.4. Trajanje prvostepenih postupaka

Dužina trajanja prvostepenih postupaka analizirana je u odnosu na vremenski period od podizanja optužnice do dana donošenja prvostepene presude. Prema navedenom kriterijumu i prema dostupnim podacima, maksimalno trajanje sudskog postupka iznosi 9 godina, dok je najkraći postupak trajao 27 dana (ne računajući sporazume o priznanju krivičnog dela). Prosečno trajanje postupka je oko 3 godine i 8 meseci.

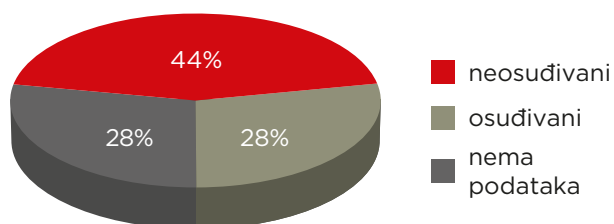
1.5. Podaci o okrivljenim licima

Analizom **podataka o okrivljenim licima** (ukupno 25 lica) koji su bili dostupni u prvostepenim presudama, može se utvrditi da je od ukupnog broja okrivljenih lica njih 18 ili 72% muškog **pola**, odnosno 7 ili 28% ženskog pola. U pogledu podataka o prethodnoj

Pol okrivljenih

Prethodna osuđivanost

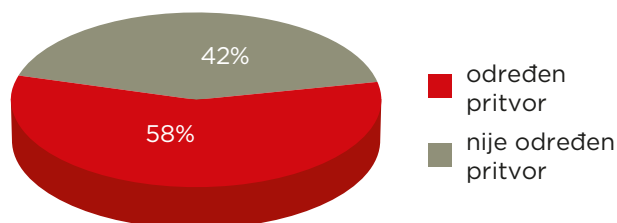

osuđivanosti, dostupni podaci iz analiziranih presuda pokazuju da je 7 okrivljena lica ranije **osuđivano** (28%), 11 nije prethodno osuđivano (44%), dok se za ostalih 7 okrivljenih lica (28%) podaci ne mogu utvrditi iz teksta presuda usled anonimizacije dostavljenih presuda.

U pogledu **bračnog i porodičnog statusa** okrivljenih lica, dostupni podaci ukazuju da je 9 okrivljenih lica (36%) u braku ili vanbračnoj zajednici, 7 okrivljenih lica nije (32% lica nisu u braku, razvedena su ili udovci), dok za 9 lica ove podatke nije moguće utvrditi usled anonimizacije presuda. Ukupno 52% okrivljenih lica ima decu, 4% nema, dok za 44% okrivljenih lica podaci nisu dostupni. U pogledu **obrazovnog statusa**, 12% okrivljenih lica nema završeno osnovno obrazovanje, 4% ima osnovno obrazovanje, 40% ima završenu srednju školu, 12% ima završenu višu školu ili fakultet, dok za 32% okrivljenih lica podaci u ovom pogledu nisu dostupni.

Na osnovu dostupnih podataka iz prvostepenih presuda može se utvrditi da je **pritvor** bio određen u 52% slučajeva, s tim da je najduže trajanje pritvora iznosilo 2 godine i 4 meseca.

Određivanje pritvora

1.6. Podaci o oštećenim licima

Kada su pitanju podaci o oštećenim licima koji se iznose u svim poglavljima analize, neophodno je imati u vidu sledeće napomene koje značajno utiču na statističke podatke:

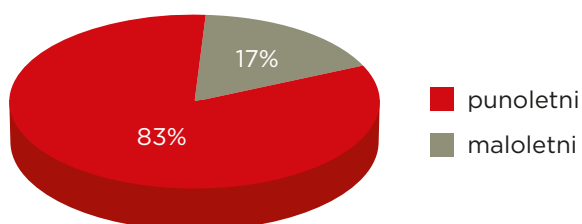
- **u 4 presude Višeg suda - Posebno odeljenje za organizovani kriminal koje se odnose na čl.184 i čl.346 st.4 KZ, lica koja se navode kao lica koja su se bavila prostitucijom (neka imenovana, neka navedena kao NN lica) nemaju formalno položaj oštećenih**
- **iz određenog broja presuda ne može sa sigurnošću utvrditi tačan broj oštećenih lica usled anonimizacije teksta presuda**
- **obrazloženje sudskih odluka u određenom broju slučajeva ne sadrži dovoljno podataka značajnih za položaj i prava žrtava u krivičnom postupku**

- **1 presuda Višeg suda kojom su 2 okrivljena oglašena krivim za delo iz čl.388 st.1 KZ odnosi se na veći broj oštećenih lica (47 lica) koja su bila izložena radnoj eksploataciji, a kako određene podatke od značaja za oštećene nije bilo moguće precizno utvrditi usled anonimizacije presude, što posebno utiče na pregled vrste eksploatacije i podatke o oštećenim licima za krivično delo trgovina ljudima, presuda je odvojeno prikazana i analizirana u poglavlju „Radna eksploatacija u sudskoj praksi za 2023. godinu**

Prilikom daljeg predstavljanja podataka u analizi, a koji se odnose na oštećena lica, statistički su obrađeni i predstavljeni podaci samo za lica koja su formalno imala status oštećenih u presudama i čiji je broj bilo moguće utvrditi sa sigurnošću.

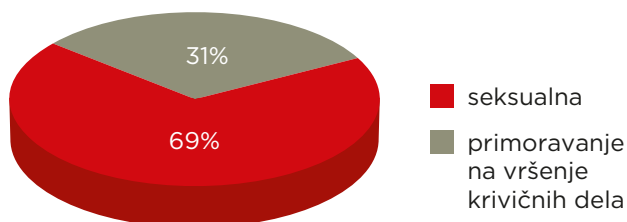
Od ukupnog broja od 18 utvrđenih **oštećenih lica** za sva krivična dela, 4 oštećena lica (22%) je bilo **maloletno** u vreme izvršenja krivičnog dela. Prema dostupnim podacima iz analiziranih prvostepenih presuda za oštećene, 17% oštećenih je muškog **pol**a (3 lica), dok je 83% oštećenih (15 lica) ženskog pola.

Pol oštećenih

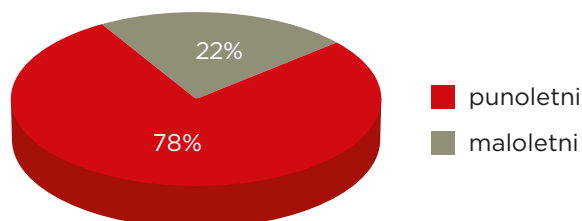
Kada je u pitanju **vrsta eksploatacije** kod krivičnog dela trgovina ljudima, prema podacima iz prvostepenih presuda seksualnoj eksploataciji je bilo izloženo 9 od ukupno 13 oštećenih ovim krivičnim delom (69%), od kojih se 1 slučaj odnosi na ugovoreni dečiji brak. U preostala 4

Vrsta eksploatacije - trgovina ljudima

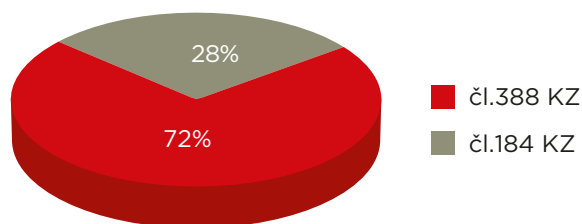
oštećenih lica, sud je u slučaju 5 oštećenih lica (28%) odlučio o imovinsko pravnom zahtevu i isti dosudio (u 1 slučaju delimično), 9 oštećenih lica (50%) je radi ostvarivanja imovinsko pravnog zahteva upućeno na parnični postupak, dok za preostala 4 oštećena lica (22%) u prvostepenim presudama nema podataka o ovom aspektu.

Starost oštećenih

U odnosu na krivična dela, od ukupno 18 oštećenih, 5 je **oštećeno krivičnim delom** iz čl.184 KZ (28%) i 13 delom iz čl.388 KZ (72%). Od ukupnog broja oštećenih krivičnim delom iz čl.388 KZ, 31% su maloletna lica.

Oštećeni prema krivičnim delima

slučaja se radi o primoravanju na vršenje krivičnih dela (31%), od kojih se u 1 slučaju radi o oštećenom prema kome je istovremeno izvršeno i krivično delo silovanje.

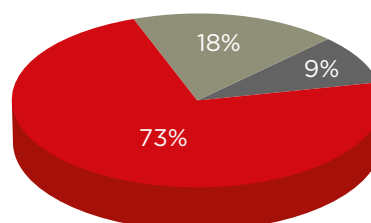
U pogledu odlučivanja o **imovinsko pravnom zahtevu**, od ukupno 18

2. Drugostepene odluke

Analizom su obuhvaćene 22 sudske odluke (11 presuda i 11 rešenja) donete tokom 2023. godine u drugostepenom postupku od strane Apelacionih sudova, od kojih se 1 odluka odnosi na čl.184 KZ što čini 5% drugostepenih odluka, dok se 20 drugostepenih odluka ili 95% odnosi na čl.388 KZ.

Gledano u odnosu na **vrstu odluke - presude**, od ukupno 11 drugostepenih presuda Apelacioni sud je doneo 8 presuda kojima je potvrdio prvostepene presude (73%), u 2 slučaja presude su potvrđujuće u pogledu krivice dok je prvostepena presuda preinačena u pogledu sankcije (18%), a u 1 slučaju je prvostepena presuda preinačena u pogledu pravne kvalifikacije dela (9%). Od ukupno 11 drugostepenih rešenja, 7 rešenja se odnosi na odlučivanje o pritvoru, dok se preostala 4 rešenja odnose na suđenje u odsustvu, troškove postupka, te odlučivanje o meri bezbednosti ili vaspitnoj meri.

Drugostepene odluke - presude

- potvrđena prvostepena presuda
- potvrđena 1st/preinačena sankcija
- preinačena prvostepena presuda

Najduži **period odlučivanja** u drugostepenom postupku (računato od dana donošenja prvostepene presude do dana donošenja drugostepene presude) iznosi 1 godinu i 9 meseci, a najkraći period odlučivanja je 2 meseca.

V Položaj i prava žrtava

Kao i prethodnih godina, analiza pravosudne prakse usmerena je prvenstveno na položaj žrtava krivičnih dela trgovina ljudima, posredovanje u vršenju prostitucije i trgovina maloletnim licima radi usvojenja, prateći osnovne standarde zaštite i ostvarivanja prava i pomoći žrtvama trgovine ljudima koje postavljaju *Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom*, koji dopunjava *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* iz 2000. godine (*Palermo protokol*) i *Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima* iz 2005. godine. Kao aspekti od posebnog značaja za sagledavanje položaja i prava žrtava u krivičnom postupku izdvojeni su **sledeći aspekti: 1) privatnost, informisanje, pomoć i zastupanje žrtava, 2) bezbednost žrtava tokom postupka i saslušanja, 3) dosuđivanje naknade štete žrtvama i 4) izricanje adekvatnih sankcija izvršiocima.**

Sagledavanje položaja i prava oštećenih u navedenim segmentima u postupcima za izabrana krivična dela na osnovu presuda donetih tokom 2023. godine, kao i u prethodnih nekoliko godina, znatno je otežano usled nekoliko **faktora koji utiču na dostupnost podataka o žrtvama iz pisanih otpravaka presuda (uključujući opravdanu anonimizaciju podataka o oštećenim licima)**, što u krajnjem ishodu utiče na vidljivost žrtava u postupku i otežava praćenje njihovog položaja i stepena ostvarenosti zajemčenih prava.

Tako značajan broj presuda koje su predmet analize (45% od ukupnog broja prvostepenih presuda) čine **presude donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela**. Obrazloženje SPK presuda najčešće ne sadrži adekvatno iznete podatke koji se tiču položaja i prava oštećenih lica (kao što su prisustvo punomoćnika, broj i način saslušanja, posebne podatke o ličnim i porodičnim prilikama oštećenih lica i dr.), osim u pogledu imovinsko pravnog zahteva.

Pored toga, u presudama koje se odnose na **organizovani kriminal** (4 presude Višeg suda u Beogradu - Posebno odeljenje za organizovani kriminal koje se odnose na čl.184 i čl.346 st.4 KZ, donete prihvatanjem SPK), lica koja se navode kao lica koja su se bavila prostitucijom (bez obzira da li su navedena imenom i prezimenom - anonimizovano ili kao NN lica) **nemaju formalno položaj, odnosno status oštećenih**. Ova lica se u predmetnim prvostepenim presudama ne navode formalnim nazivom „oštećeni“ ili „svedok oštećeni“, već kao „ženske osobe“ ili „devojke“ koje su se „odavale prostituciji“ ili koje su „angažovane radi vršenja prostitucije“. Iako su u predstavljanju podataka koji se odnose na položaj i prava žrtava u postupku statistički predstavljeni samo podaci za lica koja su u presudama formalno imala status oštećenih, navedena situacija ukazuje da potencijalne žrtve često mogu ostati „nevidljive“ kao učesnici u sudskom postupku, odnosno neidentifikovane kao moguće žrtve trgovine ljudima i time uskraćene za zaštitu i prava koja im pripadaju. U pogledu formalnog statusa žrtava krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184. KZ, posebno je važno istaći da ove žrtve nemaju formalni status oštećenih lica u 4 presude koje se odnose na organizovani kriminal (čl.184 i čl.346 KZ), dok se u ostale 4 presude koje su za krivično delo iz čl.184. KZ donete pred redovnim odeljenjima suda one u presudama formalno označavaju kao „oštećene“ (bez obzira da li su u pitanju redovne presude ili presude donete prihvatanjem SPK).

Konačno, u ostalim slučajevima, **obrazloženja nekih presuda su prilično štura u pogledu podataka koji se odnose na položaj žrtava**, odnosno oštećenih lica u postupku, što se može konstatovati kao trend u porastu. Pored toga, ovo se može tumačiti i kao pokazatelj da su krivični postupci za predmetna krivična dela kojima se analiza bavi i dalje nedovoljno fokusirani na položaj i prava žrtava. To ukazuje na potrebu da **organi postupka usvoje pristup koji je orijentisan na položaj i prava žrtava**, u skladu sa međunarodnim standardima i domaćim pravnim i strateškim okvirom, kako se žrtve ne bi tretirale samo kao „izvor podataka“ o izvršenom krivičnom delu i kako bi se izbegla sekundarna viktimizacija i traumatizacija žrtava.

1. Privatnost, informisanje, pomoć i zastupanje žrtava

Međunarodni standardi

Zaštita privatnosti i identiteta žrtava na koju ukazuju član 6. *Palermo protokola* i član 11. *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*, jedan je od osnovnih preduslova za zaštitu žrtava u sudskom postupku. Država ima obavezu da u odgovarajućim slučajevim i u skladu sa domaćim zakonima zaštititi privatnost i identitet žrtava. Pomoć žrtvama, odnosno pružanje informacija i pomoći pri ostvarivanju prava i interesa žrtve u sudskom postupku (član 6. *Palermo protokola* i član 12. i 15. *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*) podrazumeva da je neophodno obezbediti savetovanje i informisanje žrtava o njihovim zakonskim pravima, pomoć koja će im omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama krivičnog postupka, odnosno pravo na pravno savetovanje i besplatnu pravnu pomoć pod uslovima koje propisuje unutrašnje pravo.

Zakonske odredbe

Odredbama ZKP propisano je (član 363) da sudsko veće može po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka ili branioca isključiti javnost za ceo glavni pretres ili jedan njegov deo, ako je to potrebno radi javnog reda i morala, interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku. U ovom slučaju veće može dozvoliti prisustvo stručne javnosti, odnosno na zahtev okrivljenog prisustvo njegovog bračnog druga ili bliskih srodnika, koja lica su dužna da čuvaju sve što su saznala na pretresu kao tajnu (član 364). Odredbe ZKP o posebno osetljivim svedocima (član 104) predviđaju mogućnost ispitivanja svedoka bez prisustva stranaka ili drugih učesnika u postupku u prostoriji u kojoj se svedok ispituje, ako se ispituje upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka. ZKP predviđa obavezu organa postupka da učesnike u postupku pouče o pravima koja im pripadaju, kao i da učesnike u postupku koji bi iz neznanja mogli da propuste neku radnju ili da ne iskoriste svoja prava, upozori na posledice propuštanja (član 8). Javni tužilac i sud imaju obavezu da oštećeno lice upoznaju sa njegovim pravima u postupku (član 50), a organ postupka može, ukoliko smatra da je to potrebno radi zaštite interesa posebno osetljivog svedoka, doneti rešenje o postavljanju punomoćnika svedoku (član 103 stav 3. ZKP). U skladu sa odredbama Zakona o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, maloletno lice kao oštećeni mora imati punomoćnika od prvog saslušanja okrivljenog, a u slučaju da maloletno lice nema punomoćnika, istog će rešenjem iz reda advokata koji su stekli posebna znanja iz oblasti prava deteta i krivičnopravne

zaštite maloletnih lica postaviti predsednik suda s tim da troškovi zastupanja padaju na teret budžetskih sredstava suda (član 154).

U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći¹¹ (član 18), državljaninu RS, licu bez državljanstva, stranom državljaninu sa stalnim nastanjenjem u RS i drugom licu koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć prema drugom zakonu ili potvrđenom međunarodnom ugovoru, besplatna pravna pomoć može da se pruži, između ostalog i ako je reč o licu koje ostvaruje pravnu zaštitu od trgovine ljudima.

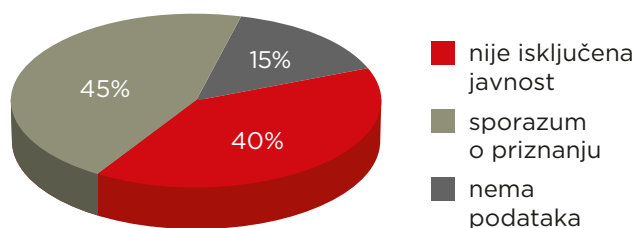
Podaci iz presuda

Od ukupnog broja prvostepenih presuda skoro polovina presuda (45%) odnosi na prihvatanje sporazuma o priznanju krivice u kojim slučajevima se, u skladu sa čl.315 st.3 ZKP, ročište drži bez **prisustva javnosti**, a na ročište se pozivaju javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac. U preostalim slučajevima, iz 8 presuda se može zaključiti da javnost nije bila isključena, dok se iz ostalih presuda ova činjenica ne može utvrditi.

U pogledu postupaka u kojima su oštećeni maloletna lica, može se utvrditi da javnost nije bila isključena u 50% slučajeva.

Na osnovu dostupnih podataka iz analiziranih prvostepenih presuda, može se zaključiti da se postojeće odredbe o isključenju javnosti ne primenjuju u dovoljnoj meri. Adekvatna primena zakonskih odredbi koje bi žrtvama omogućile zaštitu identiteta i privatnosti u velikoj meri je posledica nerazumevanja osetljivog položaja žrtava trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela od strane organa postupka. Imajući u vidu da domaće zakonodavstvo sadrži sve potrebne institute kako bi se osigurala zaštita privatnosti i identiteta žrtava u krivičnom postupku, ovaj aspekt zaštite žrtava predstavlja primer nedosledne primene postojećih zakonskih odredbi u praksi.

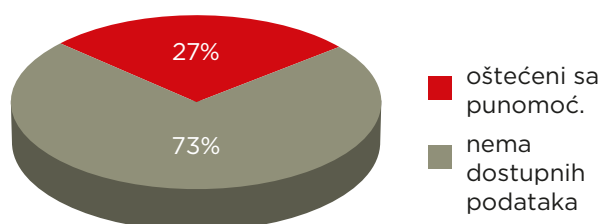
Isključenje javnosti

Podaci iz analiziranih prvostepenih presuda ne sadrže dovoljno relevantnih podataka o oštećenim licima koja su imala, odnosno nisu imala **punomoćnika** u postupku, pa se tako može utvrditi da su oštećena lica imala punomoćnika u 27% slučajeva, dok u ostalim slučajevima o ovom aspektu nisu dostupni podaci u presudama.

Za maloletna oštećena lica podaci ukazuju da su u svim slučajevima (4 lica) maloletni oštećeni imali punomoćnika i da su u postupku učestvovali **Centar za socijalni rad i/ili Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima**.

Punomoćnik - svi oštećeni

Imajući u vidu ozbiljnost posledica koje trpe i sveukupno osetljiv položaj žrtava trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela, neophodno je posvetiti povećanju pažnju ovom aspektu zaštite žrtava. Situacija bi

¹¹ "Sl. glasnik RS", br.87/2018

mogla biti znatno poboljšana ukoliko bi organi postupka češće razmatrali mogućnost dodeljivanja statusa posebno osetljivog svedoka oštećenim licima, imajući u vidu da većina žrtava krivičnog dela trgovina ljudima ispunjava jedan ili više zakonom propisanih uslova za ovaj status (uzrast, način života, pol, zdravstveno stanje, priroda, način ili posledice izvršenja krivičnog dela, odnosno druge okolnosti slučaja).

2. Bezbednost žrtava tokom postupka i saslušanja

Međunarodni standardi

Obaveza da se žrtvama trgovine ljudima obezbedi sistem mera za njihovu bezbednost, sigurnost i zaštitu (član 6. *Palermo protokola* i član 12, 28 i 30 *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*) predstavlja jedan od najznačajnijih aspekata u ostvarivanju prava žrtava u sudskom postupku, a odredbe koje se odnose na zaštitu prava žrtava trgovine ljudima i ostvarivanje njihovih prava u postupku posebno moraju doći do izražaja tokom saslušanja žrtve. Obaveze države podrazumevaju obezbeđivanje sigurnosti i zaštite žrtve, a posebno usvajanje zakonodavnih i drugih mera koje su potrebne da bi se obezbedila efikasna i odgovarajuća zaštita od zastrašivanja, posebno u sudskom postupku.

Zakonske odredbe

Odredbe ZKP propisuju obavezu suda da oštećenog zaštititi od uvrede, pretnje i svakog drugog napada (član 102). Zaštiti sigurnosti žrtava može doprineti primena odredbi o merama za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka iz člana 188 ZKP, koje pored pritvora propisuju i mogućnost određivanja drugih mera kao što je mera zabrane prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta. Odredbe ZKP o posebno osetljivim svedocima (član 103 i 104) koje se odnose na status i način ispitivanja posebno osetljivog svedoka, nalažu postupanje sa posebnom pažnjom, a ispitivanje se može obaviti uz pomoć psihologa ili socijalnog radnika ili drugog stručnog lica, uz mogućnost saslušanje upotrebom tehničkih sredstava bez prisustva drugih učesnika, ispitivanje u stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, s tim da nijedna od ovih odredbi nije obavezujuća (član 104). Zabrana suočenja posebno osetljivog svedoka sa okrivljenim uslovljena je zahtevom okrivljenog da se suočenje ipak sprovede, a organ postupka će to dozvoliti vodeći računa o stepenu osetljivosti svedoka i pravima odbrane (član 104).

Odredbe Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica predviđaju takođe samo mogućnost, ne i obavezu, saslušanja maloletnih oštećenih lica upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, odnosno saslušanje bez prisustva stranaka i drugih učesnika postupka. Obaveza organa postupka kada vode postupak za krivična dela učinjena na štetu maloletnih lica je da se odnose prema oštećenom vodeći računa o njegovom uzrastu, svojstvima ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi, posebno nastojeći da se izbegnu moguće štetne posledice postupka po njegovu ličnost i razvoj, a saslušanje maloletnih lica obaviće se uz pomoć psihologa, pedagoga ili drugog stručnog lica (član 152). Ako se kao svedok sasluša maloletno lice koje je oštećeno krivičnim delom navedenim

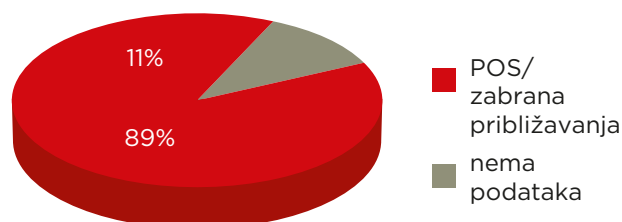
u članu 150 ovog zakona saslušanje se može sprovesti najviše dva puta, a izuzetno i više puta ako je to neophodno radi ostvarenja svrhe krivičnog postupka.

Podaci iz presuda

Sigurnost i zaštita žrtve na samom suđenju a tako i van suđenja najbolje je obezbeđena kada se okrivljeni nalazi u **prituoru**, ukoliko su za to ostvareni zakonski uslovi. Dostupni podaci iz prvostepenih presuda donetih tokom 2023. godine pokazuju da je tokom prvostepenog postupka pritvor prema okrivljenima bio određen u 52% slučajeva.

Kao i prethodne godine, može se konstatovati da **podaci iz prvostepenih presuda ne pružaju dovoljno podataka u pogledu primene mera** kojima bi se zaštitile žrtve u sudskom postupku, a posebno u pogledu načina ili broja saslušanja oštećenih ili o prisustvu punomoćnika. Prema dostupnim podacima iz analiziranih prvostepenih presuda za 2023. godinu, može se utvrditi da je 1 maloletnom oštećenom licu u postupku pred VJT dodeljen status posebno osetljivog svedoka, dok je za 1 oštećeno lice (takođe maloletno) zabeležena mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim iz čl.89a KZ.

Sigurnost i zaštita žrtve - mere

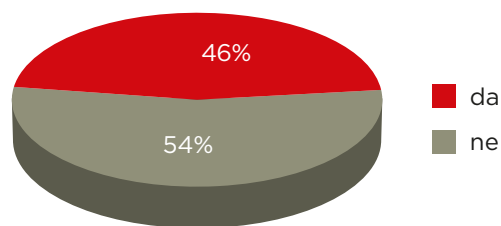
Priznavanje statusa posebno osetljivog svedoka u malom broju slučajeva konstatovale su i analize pravosudne prakse za prethodne godine. Važno je istaći da žrtve trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela u većini slučajeva ispunjavaju uslove predviđene zakonom da im se ovaj status u postupku dodeli (uzrast, životno iskustvo, način života, pol, zdravstveno stanje, priroda, način ili posledice izvršenja krivičnog dela). Stoga zabrinjava činjenica da se u presudama donetim tokom 2023. godine, samo za 1 lice može konstatovati dodeljivanje **statusa posebno osetljivog svedoka**, kao što je bio slučaj i u analiziranim presudama za 2022. i 2021. godinu. Imajući u vidu specifičan položaj žrtava ovih krivičnih dela, postupanje organa postupka tačnije nadležnih tužilaštava i sudova mora biti usmereno ka obezbeđivanju sigurnosti i bezbednosti žrtve, posebno tokom saslušanja, kako bi se zaštitila prava žrtve i izbegla retraumatizacija žrtava, ali istovremeno i obezbedio sadržinski i suštinski kvalitetan iskaz u interesu pravilnog vođenja postupka i utvrđivanja krivične odgovornosti.

Ovo je posebno značajno kada se ima u vidu da su žrtve trgovine ljudima u velikom broju slučajeva tokom izvršenja krivičnog dela izložene i pretnjama i fizičkom i psihičkom nasilju koje ostavlja ozbiljne posledice. Pored toga što se kao sredstvo izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima u analiziranim presudama najčešće koristi zloupotreba poverenja i teških prilika oštećenih te zabluda, u 46% slučajeva oštećena lica su bila **izložena i upotrebi sile (fizičko zlostavljanje) i ozbiljnim pretnjama (u odnosu na žrtve ili članove njihove porodice)**, što posebno ukazuje na traumatičnost pojavljivanja na sudu za žrtve, kao i saslušanja u prisustvu izvršilaca.

Takva situacija je zabeležena kod **6 oštećenih lica**: 1. oštećena – okrivljena joj je zadavala udarce u glavu, tukla je rukama, nogama i drvenim letvama, udarala mokrim

peškirom po telu, kupala hladnom vodom u dvorištu, ubola je nožem u stopalo); 2. oštećeni – okrivljeni mu je pretio da će ga istući i povrediti, udarao ga po licu i telu, pri čemu je prema oštećenom izvršeno i produženo krivično delo silovanja tako što ga je okrivljeni vezivao i koristio silu); 3. oštećena – okrivljeni je oštećenoj pretio da će joj „metak prosvirati kroz glavu“, udarao joj šamare i udarao po glavi, ujedao u predelu leđa, udarao pesnicama i nogama po telu; 4. oštećena – okrivljeni je oštećenoj prislonio nož pod grlo i pretio da će joj „odseći uvo“, udarao je pesnicom i šakom po glavi i telu; 5. oštećena – okrivljeni je oštećenu udarao pesnicom i pretio čekićem za meso da će joj „otkinuti glavu“; 6. oštećena – okrivljeni je oštećenoj udarao šamare i pretio da će nauditi njenoj deci i roditeljima, udarao je stolicom, gajtanom od pegle, pesnicama i rukama i nogama po glavi i telu, čupao je za kosu i vukao po podu, udarao tiganjem i prislanjao joj na grudi užarene cigarete.

Upotreba sile/pretnje pri izvršenju krivičnog dela trgovina ljudima

Dostupni podaci iz analiziranih presuda ne pružaju relevantnu sliku u pogledu načina saslušanja oštećenih lica tokom postupka, jer se u većini slučajeva iz obrazloženja presude ne može sa sigurnošću utvrditi da li je u pojedinom slučaju oštećeno lice saslušavano neposredno pred sudom na glavnom pretresu, koliko puta, odnosno da li je korišćen prethodno dat iskaz.

Kada su u pitanju maloletna oštećena lica (sva oštećena krivičnim delom trgovina ljudima), može se utvrditi da su 2 oštećena lica saslušana neposredno na glavnom pretresu, za 1 lice postoje podaci da je pročitano prethodno dat iskaz, dok za 1 lice nema konkretnih podataka o načinu saslušanja. **Da dodeljivanje statusa posebno osetljivog svedoka ne garantuje žrtvama i automatsku zaštitu od sekundarne viktimizacije**, govori i podatak da se od 2 maloletna oštećena lica koja su saslušavana neposredno pred sudom, u prvom slučaju radi o maloletnom oštećenom koji je u postupku pred VJT dobio status posebno osetljivog svedoka i prema kome je istovremeno izvršeno i produženo krivično delo silovanje, dok je u drugom slučaju maloletna oštećena (žrtva seksualne eksploatacije) saslušavana 2 puta u postupku pred nadležnim javnim tužilaštvom i 2 puta na pretresu pred sudom.

3. Dosuđivanje naknade štete žrtvama

Međunarodni standardi

Pravo na ostvarivanje odštete žrtvama trgovine ljudima uključeno je u međunarodne standarde zaštite kroz član 6. *Palermo protokola* i član 15. *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*. Svaka država ugovornica je dužna da obezbedi da njen pravni sistem sadrži mere koje žrtvama trgovine ljudima pružaju mogućnost dobijanja naknade na ime pretrpljene štete, odnosno da usvoji zakonodavne ili druge mere kako bi se garantovala odšteta žrtvama, u skladu sa uslovima koje propisuje njeno unutrašnje pravo (na primer osnivanjem fonda za obeštećenje žrtava).

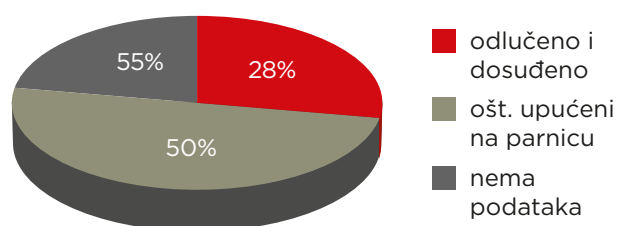
Zakonske odredbe

ZKP (član 252-260) predviđa obavezu organa postupka da prikupi dokaze za odlučivanje o zahtevu i pre nego što je on podnet, osim ako bi se time znatno odugovlačio postupak. Predviđena je mogućnost da se u krivičnom postupku po odredbama zakona koji uređuje postupak izvršenja i obezbeđenja, mogu odrediti privremene mere obezbeđenja imovinskopravnog zahteva nastalog usled izvršenja krivičnog dela. Propisano je da će u presudi kojom se okrivljeni oglašava krivim sud dosuditi imovinskopravni zahtev u celini ili delimično, a za višak uputiti na parnični postupak, uz zadržavanje ograničenja da će, ukoliko podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za delimično presuđenje, sud uputiti ovlašćeno lice da imovinskopravni zahtev u celini može da ostvaruje u parničnom postupku.

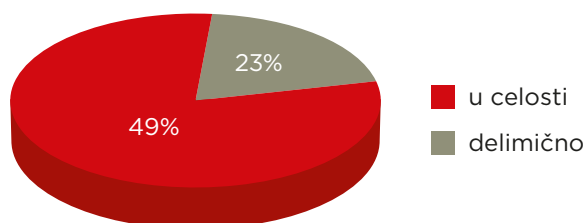
Podaci iz presuda

Na osnovu dostupnih podataka iz prvostepenih presuda može se zaključiti da je od ukupno 18 oštećenih lica, sud **u slučaju 5 oštećenih lica (28%) odlučio o imovinsko pravnom zahtevu** odnosno isti dosudio oštećenima (za 1 oštećenog delimično), 9 oštećenih lica (50%) je

Odlučivanje o imovinsko pravnom zahtevu

Dosuđeni imovinsko pravni zahtevi

radi ostvarivanja imovinsko pravnog zahteva upućeno na parnični postupak, dok za preostala 4 oštećena lica (22%) u prvostepenim presudama nema podataka o ovom aspektu.

Imovinsko pravni zahtev je dosuđen u odnosu na 5 oštećenih lica, kroz 3 presude Višeg suda, koje su **sve donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela**.

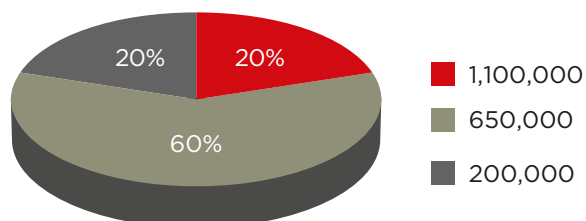
U **prvoj presudi** Višeg suda (za 3 oštećena lica) kojom je okrivljeni oglašen krivim za krivično delo trgovina ljudima dosuđen je imovinsko pravni zahtev od po ukupno 650.000,00 dinara svakoj oštećenju, koji se u svim slučajevima odnosi na pretrpljeni strah, pretrpljene fizičke bolove i povredu ugleda, časti, slobode i prava ličnosti. Sve 3 oštećene su tokom izvršenja krivičnog dela bile izložene fizičkom zlostavljanju i pretnjama, a iz izreke presude se može konstatovati da je u svim slučajevima obavljano psihijatrijsko, psihološko i sudsko-medicinsko veštačenje oštećenih. Presuda je izrađena bez obrazloženja u skladu sa čl.261 st.3 ZKP jer su se stranke nakon objavljivanja presude odrekle prava na žalbu.

U **drugoj presudi** Višeg suda (za 1 oštećeno lice) kojom je okrivljeni oglašen krivim za krivično delo trgovina ljudima oštećenju je dosuđen imovinsko pravni zahtev u ukupnom iznosu od 1.100.000,00 dinara, koji se odnosi na pretrpljeni strah, pretrpljene

fizičke bolove i povredu ugleda, časti, slobode i prava ličnosti. Oštećena je tokom izvršenja krivičnog dela takođe bila izložena fizičkom zlostavljanju i pretnjama, a iz izreke presude se može konstatovati da obavljeno psihijatrijsko, psihološko i sudsko-medicinsko veštačenje oštećene. Presuda je izrađena bez obrazloženja u skladu sa čl.261 st.3 ZKP jer su se stranke nakon objavljivanja presude odrekle prava na žalbu.

U **trećoj presudi** (za 1 oštećeno lice - delimično) Višeg suda kojom je okrivljeni oглаšen krivim za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije i delo ugrožavanje sigurnosti oštećenoj je dosuđen imovinsko pravni zahtev u ukupnom iznosu od 200.000,00 dinara, koji se odnosi na pretrpljeni strah i

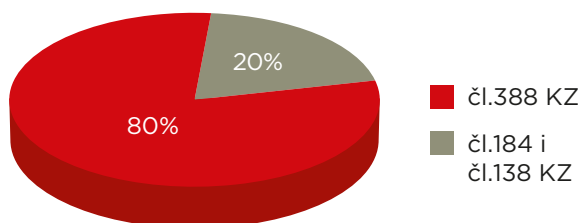
Dosuđeni iznosi

povredu ugleda, časti, slobode i prava ličnosti, dok je za razliku do traženih 700.000,00 dinara oštećena upućena na parnicu.

Imajući u vidu rešenja iz Zakonika o krivičnom postupku, dosledna implementacija postojećih zakonskih odredbi svakako bi ohrabrila žrtve da u svim slučajevima ističu imovinsko-pravni

Oštećene krivičnim delom

zahtev, kao i njihove punomoćnike da postavljaju zahteve da se o odšteti odluči u krivičnom postupku. Ovo je posebno značajano kako bi se izbegle duge i skupe procedure u građanskim postupcima i žrtva poštedela ponovnog vođenja postupka, svedočenja i sudsko-medicinskih veštačenja.

4. Izricanje adekvatnih sankcija izvršiocima

Međunarodni standardi

Član 15. *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima* nalaže usvajanje zakonodavnih i drugih mera koje su potrebne kakao bi se obezbedilo da se krivično delo trgovina ljudima kažnjava sankcijama koje su efikasne, srazmerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnog dela.

Zakonske odredbe

Prema odredbama Krivičnog zakonika, sud odmerava kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, uzimajući u obzir otežavajuće i olakšavajuće okolnosti a naročito stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, lične prilike, držanje posle učinjenog dela, a naročito odnos prema žrtvi i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca (član 54).

Podaci iz presuda

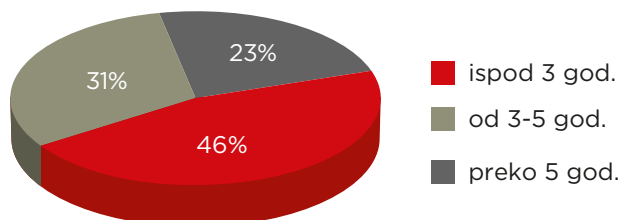
Podaci dobijeni iz prvostepenih sudskih presuda pokazuju da su svim okrivljenim licima, koja su i oglašena krivim, utvrđene kazne zatvora, bilo da su izrečene kao „efektivna“ kazna zatvora (86% okrivljenih) ili da je sud okrivljenima utvrdio kazne zatvora uz istovremenu primenu mere upozorenja – **uslovne osude iz čl.65 KZ (14% okrivljenih)**. Od ukupnog broja od 18 okrivljenih lica kojima je izrečena efektivna kazna zatvora, za 6 lica je određeno da će kaznu zatvora izdržavati u prostorijama u kojima stanuju (33% slučajeva), sa (2 slučaja) ili bez (4 slučaja) elektronskog nadzora. U slučaju 8 okrivljenih lica uz kaznu zatvora izrečena je i **novčana kazna** u rasponu od 100.000,00-200.000,00 dinara. U osuđujućim presudama, prema 6 okrivljenih lica je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta iz čl.87 KZ, a prema 3 okrivljena je izrečena mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim iz čl. 89a KZ; oduzimanje imovinske koristi sud je izrekao u slučaju 1 okrivljenog lica. Prvostepenim rešenjem donetim u odnosu na 1 okrivljeno lice, za izvršeno protivpravno krivično delo za čl.388 KZ, izrečena je mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi iz čl.81 KZ.

Analiza **vrste sankcija za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije** ukazuje da je za 5 okrivljenih lica izrečena kazna efektivnog zatvora, od čega se u slučaju 4 lica radi o izdržavanju kazne u prostorijama u kojima okrivljeni stanuju bez elektronskog nadzora (u svim slučajevima se radi o osudi za čl.184 i čl.346 KZ). U slučaju 3 okrivljena lica se radi o uslovnoj osudi. U svih 8 slučajeva je uz kaznu zatvora izrečena i novčana kazna. Za **krivično delo trgovina ljudima**, od 13 okrivljenih kojima je izrečena kazna efektivnog zatvora u 2 slučaja se radi o izdržavanju kazne u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje (sa elektronskim nadzorom).

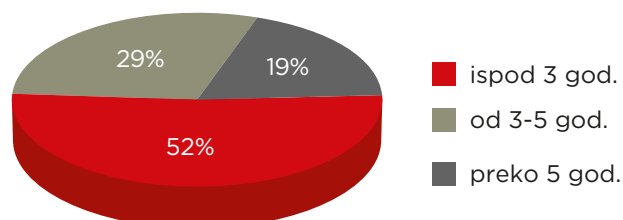
U pogledu **visine kazni zatvora za sva krivična dela** (nezavisno od toga da li se radi o „efektivnoj“ kazni zatvora ili je primenjen institut mere bezbednosti - uslovne osude), podaci ukazuju da je najviša utvrđena pojedinačna kazna zatvora 7 godina i 7 meseci, najkraća 5 meseci, dok prosečna dužina pojedinačne kazne iznosi 2 godine i 5 meseci. Najduža jedinstvena kazna je 9 godina i 6 meseci, a najkraća 6 meseci. Može se zaključiti da je kazna zatvora ispod 3 godine izrečena u 52% slučajeva (11 okrivljenih), kazna zatvora u rasponu od 3-5 godina u 29% slučajeva (6 okrivljenih), dok je kazna zatvora preko 5 godina izrečena u 19% slučajeva (4 okrivljenih).

U pogledu **visine izrečenih kazni za krivično delo trgovina ljudima**, najniža izrečena pojedinačna kazna zatvora je u trajanju od 1 godine, najviša pojedinačna kazna zatvora iznosi 7 godina i 7 meseci, a prosečna pojedinačna kazna zatvora

Visina kazne zatvora - trgovina ljudima

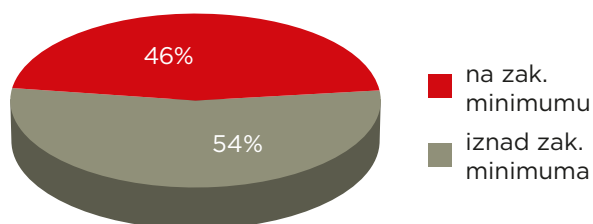
Visina kazne zatvora - sva dela

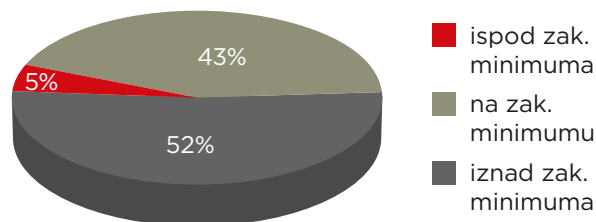
iznosi 4 godine i 1 mesec. Za krivično delo trgovina ljudima u 23% slučajeva izrečena je kazna zatvora u trajanju ispod 3 godine (3 slučaja), u 46% slučajeva izrečene su kazne u rasponu od 3-5 godina (6 okrivljenih), a u 31% slučajeva u trajanju preko 5 godina (4 slučaja).

Podaci iz presuda donetih tokom 2023. godine ukazuju na kontinuirani problem **izricanja kazni zatvora na nivou zakonskog minimuma ili vrlo blizu njega u većini slučajeva**, bilo da se radi o presudama donetim prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela ili ostalim presudama (videti detaljan tabelarni prikaz sankcija). Tako su, za

Kazne zatvora u odnosu na zakonski minimum - trgovina ljudima

Kazne zatvora u odnosu na zakonski minimum - sva dela

sva krivična dela, okrivljenima izrečene kazne ispod zakonskog minimuma ili na zakonskom minimumu u 48% slučajeva. U slučaju okrivljenih za trgovinu ljudima, kazne na zakonskom minimumu su izrečene u 46% slučajeva.

Kao olakšavajuće okolnosti sud najčešće i dalje koristi prethodnu neosuđivanost, kao i lične i porodične prilike, iako su ove poslednje okolnosti često u kontradikciji sa samom prirodom krivičnog dela koje se okrivljenom stavlja na teret.

Kako bi se na pravilan način sagledali izneti podaci o visini izrečenih kazni, odnosno sankcija, mora se posebno imati u vidu visina zaprečenih kazni za pojedine oblike krivičnih dela, pa je u nastavku dat tabelarni pregled zaprečenih i izrečenih kazni¹² za pojedinačne slučajeve.

Tabela 1: presude donete usvajanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela

Okr.	Krivično delo	Zaprečena kazna	Izrečena kazna/sankcija	Jedinstvena kazna
1.	čl.184 st.1 KZ čl.184 st.1 KZ	6m-5g i novčana kazna 6m-5g i novčana kazna	5m¹³ i 100.000 5m i 100.000	8m na 3g i 200.000
2.	čl.184 st.1 KZ čl.138 st.1 KZ	6m-5g i novčana kazna novčana kazna ili do 1g	6m i 120.000 50.000	6m i 170.000
3.	čl.346. st.4 u vezi st.2 KZ čl.184 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	8m 8m i 100.000	1g (izdržavanje u stanu bez EN) i 100.000
4.	čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ čl.184 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	6m 6m i 100.000	11m (izdržavanje u stanu bez EN) i 100.000
5.	čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ čl.184 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	6m 8m i 150.00	1g (izdržavanje u stanu bez EN) i 150.000

¹² U tabelama su radi preglednosti kazne navedene skraćenicom, tako da npr. "1g i 4m" označava kaznu zatvora u trajanju od 1 godine i 4 meseca; "3m na 1g" označava kaznu zatvora u trajanju od 3 meseca koja se neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od 1 godine ne izvrši novo krivično delo; „EN“ označava elektronski nadzor; „MB“ označava meru bezbednosti.

¹³ Sud se u presudi prilikom utvrđivanja kazne poziva, između ostalog, na odredbe čl.56 i čl.57 KZ o ublažavanju kazne.

Okr.	Krivično delo	Zaprečena kazna	Izrečena kazna/sankcija	Jedinstvena kazna
6.	čl.346. st.4 u vezi st.2 KZ čl.184 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	6m 8m i 100.00	1g (izdržavanje u stanu bez EN) i 150.000
7.	čl.388 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	7g i 7m	
8.	čl.388 st.1 KZ	6m-5g 6m-5g i novčana kazna	3g i 6m	
9.	čl.388 st.6 u vezi st.1 KZ	5-12g	5g i 4m	

Tabela 2: ostale presude

Okr.	Krivično delo	Zaprečena kazna	Izrečena kazna/sankcija	Jedinstvena kazna
1.	čl.184 st.1 KZ	6m-5g i novčana kazna	1g na 3g i 100.000	
2.	čl.184 st.1 KZ	6m-5g i novčana kazna	6m na 2g i 100.000	
3.	čl. 388 st. 1 u vezi čl.33 KZ	3-12g	3g	
4.	čl.388 st.1 u vezi čl.33 i čl.61 KZ	3-12g	3g i 6m	
5.	čl.388 st.1 u vezi čl.33 KZ	3-12g	3g	
6.	čl.388 st.3 u vezi st.1 KZ	5-12g	MB mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ¹⁴	
7.	čl.388 st.3 u vezi st.1 KZ u vezi čl.30 i 33 KZ	5-12g	6g	
8.	čl.388 st.3 u vezi st.1 KZ u vezi čl.30 i 33 KZ	5-12g	5g	
9.	čl.388 st.3 u vezi st.1 KZ u vezi čl.30 i 33 KZ	5-12g	6g	

¹⁴ Okrivljena je izvršila protivpravno delo u stanju neuračunljivosti prouzrokovane duševnom bolešću usled čega nije bila sposobna da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima.

Okr.	Krivično delo	Zaprečena kazna	Izrečena kazna/sankcija	Jedinstvena kazna
10.	čl.388 st.3 u vezi st.1 KZ čl.178 st.3 u vezi st.1 u vezi čl.61 KZ	5-12g 5-15g	5g 5g	9g i 6m
11.	čl.388 st.9 u vezi st.1 i st.8 KZ	1-8g	1g i 10m	
12.	čl.388 st.9 u vezi st.1 i st.8 KZ	1-8g	1g (izdržavanje u stanu sa EN)	
13.	čl.388 st.9 u vezi st.1 i st.8 KZ	1-8g	1g (izdržavanje u stanu sa EN)	

VI Položaj i zaštita maloletnih žrtava

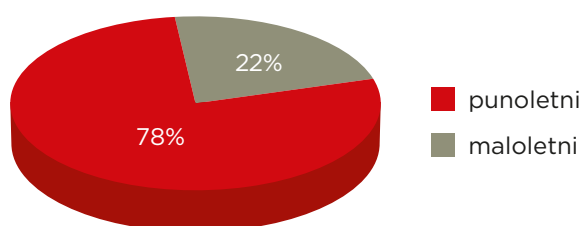
U okviru analize položaja žrtava krivičnih dela iz čl.184, čl.388 i čl.389 KZ u krivičnom postupku, u prethodnim poglavljima analizirani su dostupni podaci iz prvostepenih presuda koji se odnose na sve oštećene (kako punoletne tako i maloletne). U ovom poglavlju, kao i u analizi pravosudne prakse za period 2019-2022. godina, **posebno su izdvojeni i predstavljeni podaci i zapažanja koji se tiču položaja maloletnih oštećenih lica.**

Osnovni međunarodni standardi od značaja za položaj **žrtava** trgovine ljudima, kao što su *Palermo protokol* i *Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*, ukazuju na prava i aspekte zaštite žrtava trgovine ljudima koji se odnose i na maloletne žrtve ovog krivičnog dela. Pored zaštite privatnosti i identiteta žrtava, informisanja i pružanje pomoći pri ostvarivanju prava i interesa u sudskom postupku, bezbednosti i zaštite **žrtve**, posebno se ističe potreba da dete žrtva trgovine ljudima dobije posebne mere zaštite koje će voditi računa o njegovim najboljim interesima, kao i obaveza sprovođenja posebnih mera prevencije.

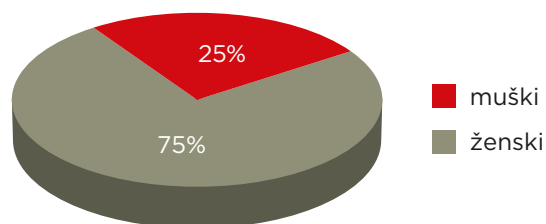
Pored toga, zaštita maloletnih žrtava dodatno je obezbeđena brojnim međunarodnim dokumentima poput *Konvencije UN o pravima deteta*¹⁵, *Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji*¹⁶ i *Konvencije SE o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja*¹⁷, takođe u pogledu zaštite privatnosti, prava na pomoć i informisanje, sigurnost i saslušanje. Od naročitog značaja je priznavanje ugroženosti dece žrtava i prilagođavanja postupaka da bi se priznale njihove posebne potrebe, uz obezbeđivanje da u postupanju krivičnog pravosuđa njihov najbolji interes bude prioritet, odnosno neophodnost da deca žrtve dobiju posebne mere zaštite koje će voditi računa o njihovim najboljim interesima. *Opšti komentar Komiteta UN za prava deteta br.14 (2013)*¹⁸ o pravu deteta da njegovi najbolji interesi imaju primarni značaj, u pogledu elemenata koji se moraju uzeti u obzir prilikom ocene najboljeg interesa deteta posebno ističe element koji se odnosi na situaciju ranjivosti koja obuhvata pripadnost manjinskoj grupi, izbeglice i tražioce azila, žrtve zlostavljanja i decu u uličnoj situaciji, pri čemu su organi vlasti dužni da uzmu u obzir različite vrste i stepen ugroženosti svakog deteta u konkretnoj situaciji, ističući značaj individualnog pristupa.

Podaci ukazuju da je od ukupnog broja od 18 oštećenih lica u prvostepenim presudama za krivična dela posredovanje u vršenju prostitucije i trgovina ljudima,

Udeo maloletnih oštećenih - sva krivična dela

Maloletni oštećeni - pol

¹⁵ "Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 15/90 i "Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/96 i 2/97

¹⁶ "Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 7/2002

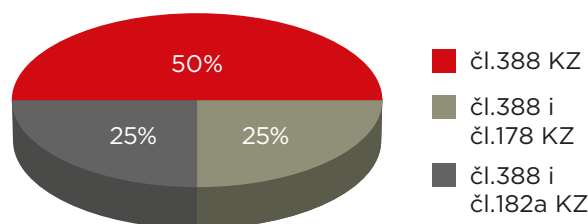
¹⁷ "Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br.1/2010

¹⁸ CRC/C/GC/14, usvojen na 62. sednici Komiteta UN za prava deteta (14. januar - 01. februar 2013.)

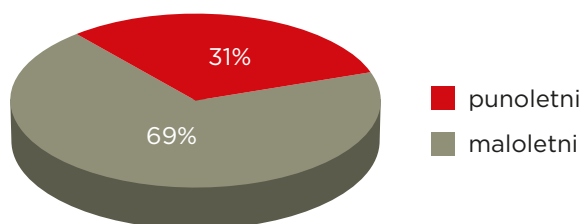
22% maloletnih oštećenih lica u vreme izvršenja krivičnog dela (4 lica). Od ovog broja, 1 lice je muškog i 3 lica ženskog **polu**.

Sva maloletna oštećena lica su oštećena krivičnim delom trgovina ljudima, s tim da je 1 lice istovremeno oštećeno i krivičnim delom silovanje iz čl.178 KZ i 1 lice i krivičnim delom polno uznemiravanje iz čl.182a KZ.

Maloletni oštećeni - prema krivičnim delima

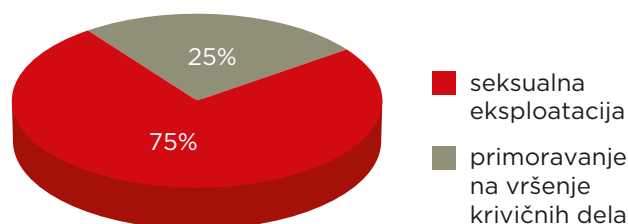
Udeo maloletnih oštećenih - trgovina ljudima

Od ukupnog broja oštećenih za **krivično delo trgovina ljudima**, 31% je maloletnih oštećenih. U pogledu vrste eksploatacije maloletnih oštećenih lica kod krivičnog dela trgovina ljudima u prvostepenim

presudama, seksualnoj eksploataciji su bila izložena 3 lica (od kojih se 1 slučaj odnosi na ugovoreni dečiji brak), dok se u slučaju 1 lica radi o primoravanju na vršenje krivičnih dela (prema kome je istovremeno izvršeno i krivično delo silovanje).

Trgovina ljudima - vrsta eksploatacije maloletnih oštećenih

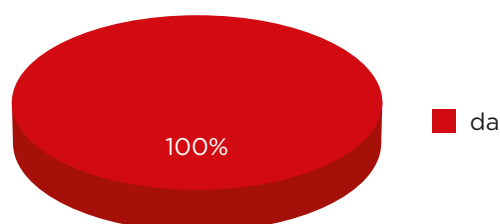
U slučajevima koji se odnose na maloletna oštećena lica sve prvostepene odluke su **osuđujuće**, od kojih se u 3 slučaja radi o osuđujućim presudama i u 1 slučaju o rešenju kojim se okrivljenom za učinjeno protivpravno krivično delo izriče mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi

Kao aspekti od značaja za zaštitu dece žrtava u krivičnom postupku izdvojeni su sledeći aspekti: 1) privatnost, 2) pomoć i zastupanje, 3) bezbednost, zaštita i saslušanje, 4) situacija ranjivosti. Aspekt koji se odnosi na naknadu štete i sankcije nije posebno prikazivan, imajući u vidu detaljne podatke iznete u Poglavlju IV.

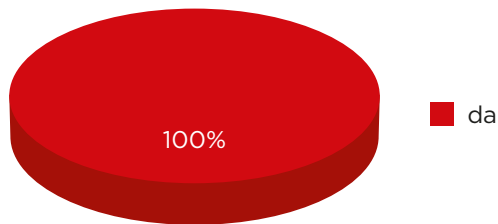
U pogledu **zaštite privatnosti**, u slučaju 2 maloletna oštećena lica može se konstatovati da javnost nije bila isključena, dok se u preostala 2 slučaja ta okolnost ne može utvrditi.

U aspektu koji se odnosi na **pomoć i zastupanje**, analiza sudskih odluka u većini slučajeva ne može pružiti detaljne podatke o svim pitanjima, imajući u vidu da sudske presude po svojoj prirodi ne sadrže podatke koji bi bili od značaja za oblast pružanja informacija i pomoći pri ostvarivanju prava i interesa žrtve u sudskom postupku. Podaci iz analiziranih prvostepenih presuda ukazuju

Punomoćnik

Učešće CSR i CZŽTLJ

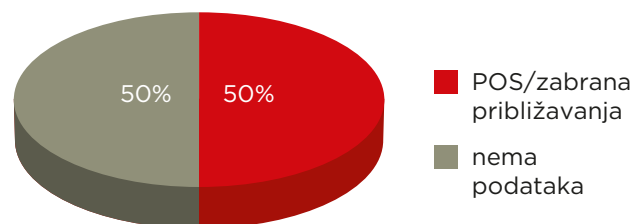
da su maloletna oštećena lica u svim slučajevima imala punomoćnika, te da su u svim slučajevima učestvovali nadležni Centar za socijalni rad i Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima.

Na osnovu podataka iz analiziranih presuda koji su od značaja za krivičnom postupku, može se konstatovati

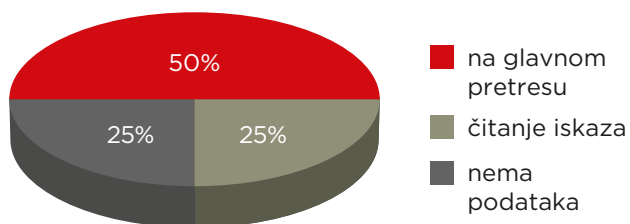
bezbednost, zaštitu i saslušanje žrtava

da je 1 maloletno oštećeno lice je dobilo status posebno osetljivog svedoka u postupku pred nadležnim VJT (to je istovremeno i jedini slučaj u odnosu na ukupan broj oštećenih), a u slučaju 1 maloletnog oštećenog lica izrečena je mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim. U pogledu načina saslušanja, dostupni podaci iz

Maloletni oštećeni - mere za zaštitu i bezbednost

Maloletni oštećeni - saslušanje u postupku

prvostepenih presuda ukazuju da su 2 maloletna oštećena lica saslušana na glavnom pretresu (i to lice koje je pred VJT imalo status posebno osetljivog svedoka i lice za koje je izrečena mera bezbednosti zabrana približavanja), za 1 lice su pročitani iskazi, dok za 1 lica nema podataka u ovom pogledu.

Analizom dostupnih podataka u pogledu **situacije ranjivosti** dece žrtava, može se utvrditi da su u slučaju svih oštećenih maloletnih lica postojale teške porodične i/ili socijalne prilike (u 2 slučaja se radilo o licima smeštenim u hraniteljsku porodicu i u 2 slučaja o licima iz disfunkcionalnih porodica bez nadzora CSR). U svim slučajevima okrivljeni su zloupotrebili teške prilike maloletnih oštećenih lica (od čega u 1 slučaju položaj lica za koje je okrivljeni znao da je žrtva trgovine ljudima), dok je u 1 slučaju oštećeni bio izložen i fizičkom i seksualnom zlostavljanju.

Važno je istaći da je za unapređivanje položaja maloletnih oštećenih lica neophodna dosledna implementacija postojećih zakonskih odredbi. Odredbe Zakonika o krivičnom postupku propisuju (član 363) da sudsko veće može po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka ili branioca isključiti javnost za ceo glavni pretres ili jedan njegov deo, ako je to potrebno radi javnog reda i morala, interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku. U ovom slučaju, međutim, veće može dozvoliti prisustvo stručne javnosti i na zahtev okrivljenog prisustvo njegovog bračnog druga ili bliskih srodnika, koja lica su dužna da čuvaju sve što su saznala na pretresu kao tajnu (član 364). Takođe, odredbe ovog zakona o posebno osetljivim svedocima (član 104) predviđaju mogućnost ispitivanja svedoka bez prisustva stranaka ili drugih učesnika u postupku u prostoriji u kojoj se svedok ispituje, ako se ispituje upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, što bi svakako moralo naći dosledniju primenu u slučajevima dece žrtava trgovine ljudima.

Takođe, neophodna je puna primena Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, posebno odredbi prema kojima maloletno lice kao oštećeni mora imati punomoćnika od prvog saslušanja okrivljenog, te da će u slučaju da maloletno lice nema punomoćnika, istog rešenjem iz reda advokata koji su stekli posebna znanja iz oblasti prava deteta i krivičnopravne zaštite maloletnih lica postaviti predsednik suda s tim da troškovi zastupanja padaju na teret budžetskih sredstava suda (član 154). Odredbe istog zakona propisuju i da, ako s obzirom na osobenosti krivičnog dela i svojstva ličnosti maloletnog lica oceni da je to potrebno, sud može narediti da se maloletno lice sasluša upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka (kao mogućnost ali ne i obavezu suda), a saslušanje se sprovodi bez prisustva stranaka i drugih učesnika postupka, uz obavezu organa postupka da se odnose prema oštećenom vodeći računa o njegovom uzrastu, svojstvima ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi, posebno nastojeći da se izbegnu moguće štetne posledice postupka po njegovu ličnost i razvoj, s tim da će se saslušanje maloletnih lica obaviti uz pomoć psihologa, pedagoga ili drugog stručnog lica (član 152).

Neophodno je imati u vidu ne samo obavezu da se maloletnim žrtvama obezbedi zaštita i puno ostvarivanje prava u sudskom postupku, već i potrebu usvajanja od strane organa postupka pristupa koji je orijentisan na prava žrtve, odnosno individualnog pristupa deci žrtvama koji bi u obzir uzimao različite vrste i stepen ugroženosti svakog deteta u konkretnoj situaciji, kao i obavezu preventivnog delovanja kada je u pitanju krivično delo trgovina ljudima.

VII Pitanja od značaja za sudsku praksu i položaj žrtava za 2023. godinu

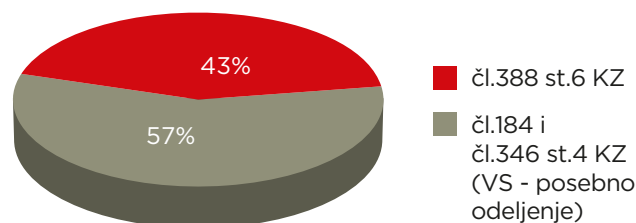
1. Krivična dela izvršena od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe

U skladu sa značenjem izraza iz čl.112 KZ, „grupa“ podrazumeva najmanje tri lica povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu. Za razliku od grupe, „organizovana kriminalna grupa“ je definisana kao grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi. U slučaju da se radi o delu organizovanog kriminala, za vođenje prvostepenog sudskog postupka se uspostavlja nadležnost Javnog tužilaštva za organizovani kriminal i Posebnog odeljenja Višeg suda u Beogradu za organizovani kriminal¹⁹.

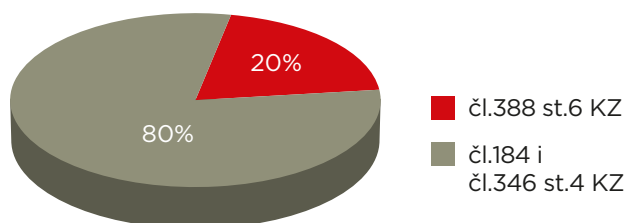
Analiza pravosudne prakse za krivična dela trgovina ljudima iz čl.388 KZ i posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ za 2023. godinu, kao i prethodnih godina, beleži značajan broj slučajeva izvršenih od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe. Članom 388. st.6 KZ za okrivljenog koji se bavi vršenjem krivičnog dela iz st.1-3 ovog člana ili u slučaju da je delo izvršeno od strane grupe, propisana je kazna zatvora od najmanje pet godina, dok se u slučaju izvršenja od strane organizovane kriminalne grupe propisuje kazna od najmanje deset godina (st.7). Kako delo iz čl.184 ne predviđa težu kaznu za izvršenje od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe, u slučaju da je do izvršenja dela došlo na ovaj način, u sudskoj praksi se uz čl.184 KZ okrivljenima stavlja na teret i izvršenje krivičnog dela udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl.346 KZ. Krivično delo udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl.346 KZ vrši lica koje organizuje grupu koja ima za cilj vršenje krivičnih dela za koje se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna ako zakonom za takvo organizovanje nije predviđena teža kazna, (st.1), odnosno lica koje organizuje organizovanu kriminalnu grupu ako zakonom za takvo organizovanje nije predviđena teža kazna (st.2), a posebne kazne su zaprećene za pripadnika grupe, odnosno organizovane kriminalne grupe (st.3-4).

Podaci dobijeni iz obrađenih prvostepenih odluka donetih tokom 2023. godine za **sve postupke koji su vođeni protiv lica kojima je stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela od strane grupe (ili za lica koja se bave trgovinom ljudima) ili organizovane kriminalne grupe**, ukazuju da su u odnosu

Optužena lica

Lica oglašena krivim (100% SPK)

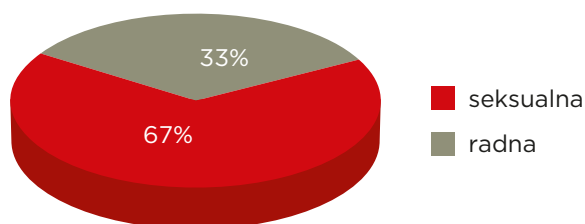
na 3 okrivljena lica donete odluke za delo iz čl.388 st.6 KZ (1 lice je oglašeno krivim, 1 oslobođeno i u odnosu na 1 lice je odbijena optužba). Za delo iz čl.184 st.1 sa delom iz čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ donete su 4 presude kojim su 4 lica oglašena krivim. Oštećena lica u svim sudskim odlukama su punoletna. U svim slučajevima osuđujuće presude su donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela.

¹⁹ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, "Sl. glasnik RS", br. 94/2016, 87/2018 - dr. zakon i 10/2023

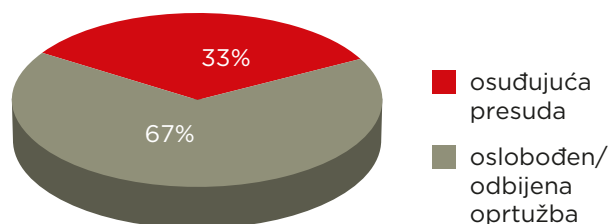
a) Osobnosti postupaka za krivično delo iz čl.388. st.6 KZ (bavljenje trgovinom ljudima/grupa)

Kada je u pitanju optuženje za **krivično delo iz čl.388 KZ**, konstatuje se da se u sva 3 slučaja radi o optuženju za izvršenje krivičnog dela od strane lica koja se bave trgovinom ljudima ili izvršenju od strane grupe (čl.388 st.6 KZ), a ne od strane

Vrsta eksploatacije (prema opt. licima)

Vrsta odluke

organizovane kriminalne grupe. U ovoj vrsti postupaka 1 lice je oglašeno krivim, 1 oslobođeno i u odnosu na 1 lice je odbijena optužba. U 2 slučaja okrivljenim licima se stavlja na teret izvršenje dela u cilju seksualne, a u 1 slučaju u cilju radne eksploatacije.

U nastavku je dat **sažet pregled presuda za čl.388 st.6 KZ**, uz napomenu da se radi o slučajevima koji nisu međusobno povezani.

Slučaj 1: Osuđujuća presuda (bavljenje trgovinom ljudima)

Od ukupnog broja lica protiv kojih je vođen postupak za delo iz čl.388 st.6 KZ doneta je samo 1 osuđujuća presuda za 1 okrivljenog koja se odnosi na 3 oštećena lica. Okrivljeni oglašen za krivim za bavljenje trgovinom ljudima, tako što je zloupotrebom teških prilika oštećenih i upotrebom sile i pretnje vrbovao i držao oštećene u cilju vršenja prostitucije (tokom 4-5 meseci). Sve tri oštećene su držane u stanu koji je obezbedio okrivljeni i bile su izložene fizičkom zlostavljanju i pretnjama. Za kvalifikovani oblik dela za koji je zaprećena kazna zatvora u trajanju od 5-12 godina, okrivljeni je osuđen na **kaznu zatvora blizu zakonskog minimuma** - u trajanju od 5 godina i 4 meseca i obavezan da oštećenima na ime imovinsko pravnog zahteva isplati iznos od po 650.000,00 dinara.

Slučaj 2: oslobođenje od optužbe (delovanje u sastavu grupe)

U odnosu na 1 okrivljeno lice doneta je presuda kojom se optužba za delo iz čl.388 st.6 KZ odbija, usled odustanka javnog tužioca od optužbe. Okrivljenom licu se stavljalalo na teret da je delovala u sastavu grupe sa još 3 lica, koja je grupa silom i pretnjom, dovođenjem u zabludu, zloupotrebom teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava, prevozila i držala druga lica u cilju vršenja prostitucije. Iako se optuženje odnosilo na delovanje u grupi, a ne organizovanoj kriminalnoj grupi, između članova grupe je postojala prilično jasna raspodela uloga u pogledu vrbovanja, prevoza (do granice i preko granice) i držanja oštećenih lica. Javni tužilac je odustao od optužbe jer je okrivljeno lice odlukom inostranog suda već pravosnažno oslobođeno od optužbe zbog nepostojanja dokaza o krivici.

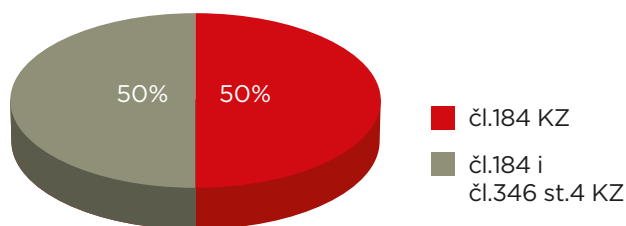
Slučaj 3: oslobađajuća presuda (delovanje u sastavu grupe)

U ovom slučaju, prvostepeni postupak pred Višim sudom je vođen po optužnici protiv 3 lica, za krivično delo iz čl.388 st.6, odnosno dela trgovina koje je izvršeno u grupi, a koje se odnosi na radnu eksploataciju većeg broja oštećenih lica. Prvostepenom presudom sud je 1 okrivljeno lice oslobodio optužbe, nalazeći da nije dokazano da je u sastavu grupe sa preostala 2 okrivljena, uz definisane uloge svakog od njih, iskorišćavanjem teških materijalnih prilika nezaposlenih radnika – oštećenih, lažnim obećanjem povoljnih uslova i zarade u firmi sa sedištem u Belorusiji, doveo i održavao u zabludi oštećene te ih zavrbovao za rad u ovoj firmi u svrhu eksploatacije njihovog rada. Preostala 2 okrivljena lica su oglašena krivim za delo iz čl.388 st.1 KZ kao saizvršioc (u smislu čl.112 KZ, „grupa“ podrazumeva najmanje tri lica povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela).

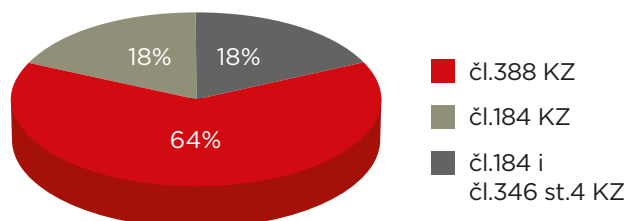
b) Osobnosti postupaka za krivično delo iz čl.184 i čl.346 st.4 KZ (organizovana kriminalna grupa)

Od ukupnog broja analiziranih prvostepenih odluka, vođeno je ukupno 4 postupka za **krivično delo iz čl.184 i čl.346 st.4 KZ**, u kojima je okrivljenim licima stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije i dela udruživanje radi vršenja krivičnih dela. Za izvršenje dela

Okrivljeni za organizovni kriminal (u odnosu na čl.184 KZ)

Okrivljeni za organizovani kriminal (u odnosu na ostala dela)

posredovanje u vršenju prostitucije u okviru organizovane kriminalne grupe 4 lica (2 lica muškog i 2 lica ženskog pola) su oglašena krivim pojedinačnim presudama Višeg suda u Beogradu – Posebno odeljenje za organizovani kriminal, što čini 50% od ukupnog broja lica okrivljenih za delo iz čl.184 KZ,

odnosno 18% od ukupnog broja okrivljenih za sva dela.

Sve presude su donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela. Za sva 4 okrivljena lica sud je izrekao jedinstvene kazne zatvora u rasponu od 11m-1g koje će okrivljeni **izdržavati u stanu (bez elektronskog nadzora)**, uz novčanu kaznu u rasponu od 100.000-150.000 dinara i meru bezbednosti oduzimanja predmeta. U pogledu pojedinačnih izrečenih kazni, svim okrivljenima su izrečene **kazne zatvora na zakonskom minimumu ili vrlo blizu njega** - za delo iz čl.346. st.4 u vezi st.2 KZ za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od 6 meseci do 5 godina okrivljenima su izrečene kazne zatvora u rasponu od 6-8 meseci, a za delo iz čl.184 st.1. KZ za koje je zaprećena kazna u rasponu od 6 meseci do 5 godina i novčana kazna izrečene su im kazne zatvora u rasponu od 6-8 meseci i novčana kazna.

Lica koja su se bavila prostitucijom, bez obzira da li su navedena imenom i prezimenom (anonimizovano u dostavljenim presudama) ili kao NN lica, u predmetnim presudama

nemaju formalni status oštećenih lica u krivičnom postupku i za njih se u tekstu presude koriste izrazi kao što su „ženske osobe“ ili „devojke“ koje su se „odavale prostituciji“ ili koje su „angažovane radi vršenja prostitucije“.

U nastavku je dat **sažet pregled presuda za čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ i čl.184 st.1. KZ**, uz napomenu da se radi o licima koja su delovala u okviru iste organizovane kriminalne grupe.

Slučaj 1: osuđujuća presuda (delovanje u sastavu *organizovane kriminalne grupe*)

Prvostepenom odlukom je utvrđeno da je okrivljeni delovao kao pripadnik organizovane kriminalne grupe koju su organizovali okrivljeni XX i YY, koja je postojala određeno vreme i delovala sporazumno sa tačno definisanim ulogama i zadacima sa ciljem sticanja finansijske koristi od izvršenja krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije (navođenje određenog broja ženskih lica na vršenje prostitucije i učestvovanje u njihovoj predaji klijentima). Okrivljenom je stavljeno na teret da je u okviru sačinjenog plana delovanja organizovane kriminalne grupe radi sticanja finansijske koristi od prostitucije više ženskih osoba koje su pronalazili organizatori XX i YY, postupajući po nalogu organizatora XX, imao zadatak da **iznajmljuje i oprema stanove** u kojima su boravile ženske osobe – „devojke“²⁰ koje su se odavale prostituciji, da **vrši obezbeđenje devojaka i preuzima novac** od njih za koje je zadatke preuzimao finansijsku korist, pored čega je po nalogu organizatora učestvovao i u **predaji devojaka prevoženjem** do klijenata. Za izvršenje krivičnog dela iz čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 8 meseci i za delo iz čl.184 st.1 KZ kaznu zatvora od 8 meseci i novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara. Sud mu je izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 1 godine koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora uz novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara, kao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta.

Slučaj 2: osuđujuća presuda (delovanje u sastavu *organizovane kriminalne grupe*)

Prvostepenom odlukom je utvrđeno da je okrivljeni delovao kao pripadnik organizovane kriminalne grupe koju su organizovali okrivljeni XX i YY, koja je postojala određeno vreme i delovala sporazumno sa tačno definisanim ulogama i zadacima sa ciljem sticanja finansijske koristi od izvršenja krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije (navođenje određenog broja ženskih lica na vršenje prostitucije i učestvovanje u njihovoj predaji klijentima). Okrivljenom je stavljeno na teret da je u okviru sačinjenog plana delovanja organizovane kriminalne grupe radi sticanja finansijske koristi od prostitucije više ženskih osoba koje su pronalazili organizatori XX i YY, postupajući po nalogu organizatora XX, imao zadatak da **učestvuje i predaji, odnosno prevozi vozilom** „ženska lica koja se odaju prostituciji“ do objekata smeštaja u kojima se prostitucija odvijala prema dogovoru između klijenata i „sekretarice“ (člana grupe), **kontrolise** ulazak „devojaka“, sačeka ih posle završetka pružanja seksualne usluge i preveze ih nazad u stanove. Za izvršenje krivičnog dela iz čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 6 meseci i za delo iz čl.184 st.1 KZ kaznu zatvora od 8 meseci i novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara. Sud mu je izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 11 meseci koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora uz novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara, kao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta.

²⁰ Izraz koji se koristi u sve 4 presude korišćen je i u sažetom pregledu presuda.

Slučaj 3: osuđujuća presuda (delovanje u sastavu *organizovane kriminalne grupe*)

Prvostepenom odlukom je utvrđeno da je okrivljena delovala kao pripadnik organizovane kriminalne grupe koju su organizovali okrivljeni XX i YY, koja je postojala određeno vreme i delovala sporazumno sa tačno definisanim ulogama i zadacima sa ciljem sticanja finansijske koristi od izvršenja krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije (navođenje određenog broja ženskih lica na vršenje prostitucije i učestvovanje u njihovoj predaji klijentima). Okrivljenoj je stavljeno na teret da je u okviru sačinjenog plana delovanja organizovane kriminalne grupe radi sticanja finansijske koristi od prostitucije više ženskih osoba koje su pronalazili organizatori XX i YY, postupajući po nalogu organizatora XX, imala **zadatak tzv. „sekretarice“** odnosno da se po unapred određenom planu javlja na telefone koji su objavljeni na internet portalu kojima se otvoreno nude seksualne usluge ili prikriveno kroz usluge tzv. druženja sa osobama suprotnog pola za korisnike seksualnih usluga, da sa klijentima ugovara vrstu seksualne usluge, te mesto, vreme, dužinu i cenu, vodi evidenciju o „angažovanim ženskim osobama koje pružaju seksualne usluge“, o klijentima, zarađenom novcu, početku i završetku pružanja seksualne usluge, o čemu je obavestavala organizatore radi daljeg preduzimanja aktivnosti odnosno obavestavanja vozača na koje adrese treba da vozi i „kupi“ devojke, pored toga je i po nalogu organizatora putem internet sajtova **reklamirala prostituciju i učestvovala u predaji** drugom radi vršenja prostitucije ženskih osoba. Za izvršenje krivičnog dela iz čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od 6 meseci i za delo iz čl.184 st.1 KZ kaznu zatvora od 8 meseci i novčanu kaznu u iznosu od 150.000 dinara. Sud joj je izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 1 godine koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora uz novčanu kaznu u iznosu od 150.000 dinara, kao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta.

Slučaj 4: osuđujuća presuda (delovanje u sastavu *organizovane kriminalne grupe*)

Prvostepenom odlukom je utvrđeno da je okrivljena delovala kao pripadnik organizovane kriminalne grupe koju su organizovali okrivljeni XX i YY, koja je postojala određeno vreme i delovala sporazumno sa tačno definisanim ulogama i zadacima sa ciljem sticanja finansijske koristi od izvršenja krivičnog dela posredovanje u vršenju prostitucije (navođenje određenog broja ženskih lica na vršenje prostitucije i učestvovanje u njihovoj predaji klijentima). Okrivljenoj je stavljeno na teret da je u okviru sačinjenog plana delovanja organizovane kriminalne grupe radi sticanja finansijske koristi od prostitucije više ženskih osoba koje su pronalazili organizatori XX i YY, postupajući po nalogu organizatora XX, imala **zadatak tzv. „sekretarice“** odnosno da se po unapred određenom planu javlja na telefone koji su objavljeni na internet portalu kojima se otvoreno nude seksualne usluge ili prikriveno kroz usluge tzv. druženja sa osobama suprotnog pola za korisnike seksualnih usluga, da sa klijentima ugovara vrstu seksualne usluge, te mesto, vreme, dužinu i cenu, vodi evidenciju o „angažovanim ženskim osobama koje pružaju seksualne usluge“, o klijentima, zarađenom novcu, početku i završetku pružanja seksualne usluge, o čemu je obavestavala organizatore radi daljeg preduzimanja aktivnosti odnosno obavestavanja vozača na koje adrese treba da vozi i „kupi“ devojke, pored toga je i po nalogu organizatora putem internet sajtova **reklamirala prostituciju i učestvovala u predaji** drugom radi vršenja prostitucije ženskih osoba. Za izvršenje krivičnog dela iz čl.346 st.4 u vezi st.2 KZ osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od 6 meseci i za delo iz čl.184 st.1

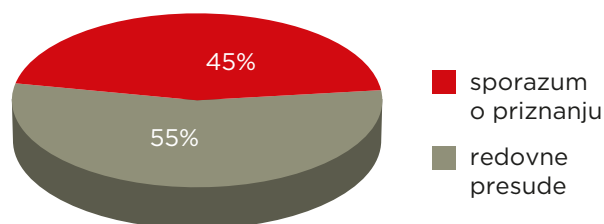
KZ kaznu zatvora od 6 meseci i novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara. Sud joj je izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 11 meseci koju će izdržavati u prostorijama u kojima stanuje bez primene elektronskog nadzora uz novčanu kaznu u iznosu od 100.000 dinara, kao i meru bezbednosti oduzimanja predmeta.

2. Sporazum o priznanju krivičnog dela

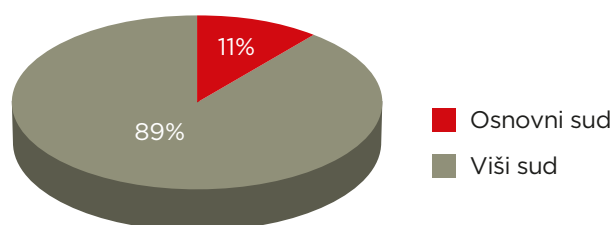
Podaci iz presuda donetih u krivičnom postupku tokom 2023. godine govore da je od ukupnog broja od 20 prvostepeni presuda koje su predmet analize za 2023. godinu, 9 presuda doneto prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela u smislu odredbi članova 313-319 ZKP, što čini **45% od ukupnog broja prvostepeni presuda**.

Od ukupno 9 presuda, 1 presuda je doneta pred Osnovnim sudom (11%) i 8 pred Višim sudom (89%), od čega su 4 presude donete pred Posebnim odeljenjem za organizovani kriminal Višeg suda. Od ukupnog broja presuda koje su donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela, 6 presuda se odnosi na **krivično delo** posredovanje u vršenju prostitucije (67%), a 3 na krivično delo trgovina ljudima (33%). Izdvojeni podaci za delo iz čl.184 KZ pokazuju da su za ovo delo presude na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela donete u 2 slučaja za čl.184 i u 4 slučaja za čl.184 i čl.346 KZ. Presudama donetim na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela obuhvaćeno je 9 okrivljenih lica.

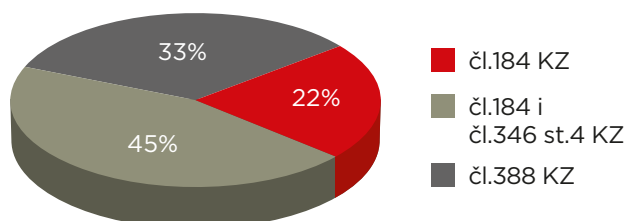
Sporazum o priznanju krivičnog dela (SPK) - prvostepene presude

SPK - nadležnost suda

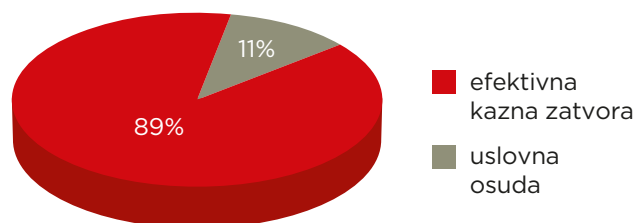

SPK - vrsta dela

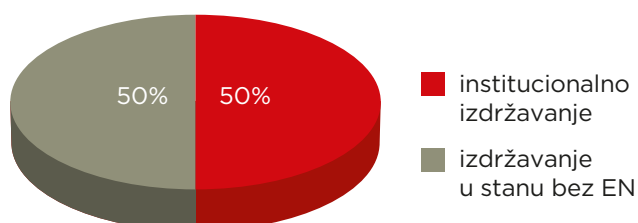

Kada su u pitanju **vrste sankcija** iz presuda donetih prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela za sva krivična dela, podaci statističke analize ukazuju na sledeće: efektivna kazna zatvora je utvrđena za 8 okrivljenih lica, odnosno u 89% slučajeva (od čega će 4 okrivljena lica kaznu zatvora izdržavati

SPK - sankcija

SPK - izdržavanje efektivne kazne zatvora

u prostorijama u kome stanuju bez primene elektronskog nadzora), dok se u 1 slučaju (11%) radi o uslovnoj osudi. Po presudama donetim prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela u značajnom broju slučajeva je utvrđena kazna zatvora blizu zakonskog minimuma.

Od ukupno 9 presuda koje su donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela, **u 3 prvostepene presude sud je odlučio o imovinsko pravnom zahtevu i isti dosudio oštećenima, u celosti ili delimično.** Imovinsko pravni zahtev je dosuđen u odnosu na ukupno 5 oštećenih lica (za 4 oštećene u celosti, za 1 oštećenu delimično). Najviši dosuđeni iznos imovinsko pravnog zahteva je u iznosu od 1.100.000,00 dinara koji je dosuđen 1 oštećenom licu, za 3 oštećene je dosuđen zahtev u iznosu od po 650.000,00 dinara, dok je 1 oštećenju delimično usvojen zahtev u iznosu od 200.000,00 dinara dok je za razliku do 700.000,00 dinara upućena na parnični postupak. Imovinsko pravni zahtevi oštećenih se odnose na pretrpljeni strah, pretrpljene fizičke bolove i povredu ugleda, časti, slobode i prava ličnosti.

U skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku, sporazum o priznanju krivičnog dela javni tužilac i okrivljeni mogu zaključiti od donošenja naredbe o sprovođenju istrage pa do završetka glavnog pretresa, a prilikom zaključenja okrivljeni mora imati branioca. Ako ovlašćeno lice nije postavilo imovinsko pravni zahtev javni tužilac će ga pre zaključenja sporazuma pozvati da podnese zahtev (čl.313 ZKP). Sporazum o priznanju krivičnog dela sadrži opis krivičnog dela; priznanje okrivljenog; sporazum o vrsti, meri ili rasponu kazne ili druge krivične sankcije; sporazum o troškovima krivičnog postupka, o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim delom i o imovinsko pravnom zahtevu, ukoliko je podnet; izjavu o odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu i potpis stranaka (čl.314 ZKP). O sporazumu odlučuje sudija za prethodni postupak, a ako je sporazum podnet sudu nakon potvrđivanja optužnice - predsednik veća, dok se odluka o sporazumu donosi se na ročištu na koje se pozivaju javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac, koje se drži bez prisustva javnosti (čl.315 ZKP). Sud će presudom prihvatiti sporazum o priznanju krivičnog dela i oglasiti okrivljenog krivim ako utvrdi da je okrivljeni svesno i dobrovoljno priznao krivično delo, da je svestan svih posledica, da postoje i drugi dokazi koji nisu u suprotnosti sa priznanjem okrivljenog, kao i da je kazna u pogledu koje su javni tužilac i okrivljeni zaključili sporazum predložena u skladu sa krivičnim ili drugim zakonom (čl.317). Odluka suda o sporazumu dostavlja se javnom tužiocu, okrivljenom i njegovom braniocu, koji imaju pravo na žalbu u zakonom propisanim uslovima (čl.319 ZKP).

Sve češća primena sporazuma o priznanju krivičnog dela u praksi zahteva posebnu pažnju i procenu implikacija ovog instituta na položaj i prava oštećenih lica, posebno kada se radi o osetljivoj kategoriji kao što su žrtve trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela koja su predmet ove analize. Iako je nesporno da interesi ekonomičnosti, efikasnijeg i bržeg rešavanja krivičnih postupaka uz manje troškove imaju svoje opravdanje, oni ne smeju biti pretežniji u odnosu na prava oštećenih lica. Stoga je neophodno postaviti pitanje celishodnosti izmena odredbi Zakonika o krivičnom postupku u ovom pogledu, imajući u vidu da su nakon prvobitnog uvođenja instituta sporazuma o priznanju krivice u ZKP položaj i prava oštećenih naknadno ograničeni izmenama zakona koje su usledile. Upravo su te naknadne izmene značajno ograničile prava oštećenih u postupku u pogledu učešća, uticaja na donošenje sporazuma, njegovu sadržinu i mogućnosti da se isti osporava žalbom – ukinuti su uslovi u pogledu visine propisane kazne za krivična dela za koja je moguće zaključiti sporazum, uslov da sporazumom o priznavanju krivice nisu povređena prava oštećenog ili da on nije protivan razlozima pravičnosti, da se o ročištu na kojem sud odlučuje o sporazumu obaveštavaju i oštećeni i njegov punomoćnik i da je ročište javno, a potom i pravo oštećenog da lično ili preko punomoćnika uloži žalbu na odluku o usvajanju sporazuma²¹.

²¹ Ova rešenja bila su predviđena Zakonikom o krivičnom postupku ("Sl. list SRJ", br.70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS", br.58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon i 72/2009)

Na ovaj način, osnovna prava žrtava ustanovljena ratifikovanim međunarodnim dokumentima, kao što su **pravo na informisanje, zaštitu i učešće u postupku dovedena su u pitanje**. Presude donete usvajanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela ne samo da ograničavaju ostvarivanje osnovnih prava žrtava, već ih čine „**nevidljivim učesnicima**“ u postupku, jer se iz obrazloženja sudske odluke ne mogu utvrditi nikakvi podaci o položaju ili ostvarenim pravima žrtava, osim o eventualno istaknutom imovinsko pravnom zahtevu. Oštećena lica uskraćena su za pravo učešća u postupku jer ne mogu na bilo koji način mogu uticati na tok i sadržinu sporazuma, čime se dovodi u pitanje ostvarivanje prava žrtve. U zavisnosti od trenutka kada je sporazum zaključen i usvojen, iz teksta presude nije moguće saznati ništa o položaju žrtve u postupku, informisanju, da li je imala punomoćnika ili ne, koliko je puta saslušana, kakav je iskaz dala, te da li je ostvarila pravo da istakne imovinsko pravni zahtev.

3. Radna eksploatacija u sudskoj praksi za 2023. godinu

U okviru prvostepenih presuda koje su bile predmet analize sudske prakse za 2023. godinu, a koje su donete za krivično delo trgovina ljudima, samo 1 presuda se odnosi na radnu eksploataciju.

Imajući u vidu da se predmetna presuda odnosi se na veći broj oštećenih lica (47 lica) koja su bila izložena radnoj eksploataciji u 1 presudi, te da određene podatke od značaja za oštećene nije bilo moguće precizno utvrditi usled anonimizacije presude, što posebno utiče na pregled vrste eksploatacije i podatke o oštećenim licima za krivično delo trgovina ljudima, presuda je odvojeno prikazana i analizirana u ovom poglavlju.

U konkretnom slučaju prvostepeni postupak je pred nadležnim Višim sudom vođen po optužnici protiv 3 lica kojima je stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela iz čl.388 st.6, odnosno dela trgovina koje je izvršeno u grupi, a koje se odnosi na radnu eksploataciju većeg broja lica. Prvostepenom presudom sud je **1 okrivljeno lice oslobodio optužbe**, nalazeći da nije dokazano da je u sastavu grupe sa preostala 2 okrivljena, uz definisane uloge svakog od njih, iskorišćavanjem teških materijalnih prilika nezaposlenih radnika – oštećenih, lažnim obećanjem povoljnih uslova i zarade u firmi sa sedištem u Belorusiji, doveo i održavao u zabludi oštećene te ih zavrbovao za rad u ovoj firmi u svrhu eksploatacije njihovog rada. Preostala **2 okrivljena lica su oglašena krivim za delo iz čl.388 st.1 KZ** kao saizvršioци (1 okrivljeni za produženo delo trgovina ljudima), imajući u vidu da u smislu čl.112 KZ „grupa“ podrazumeva najmanje tri lica povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela. Prvostepena presuda je potvrđena od strane Apelacionog suda i postala je pravnosnažna.

U pogledu 2 okrivljena lica koja su oglašena krivima za delo iz čl.388 st.1 KZ utvrđeno je da su tokom 2012. godine na teritoriji Republike Srbije i Republike Belorusije, kao saizvršioци zloupotrebom teških materijalnih prilika radnika – oštećenih, lažnim obećanjem povoljnih uslova i zarade u firmi X sa sedištem u Minsku, doveli i održavali u zabludi oštećene, te ih zavrbovali za rad u firmi u svrhu eksploatacije njihovog rada, na taj način što im je na teritoriji RS lažno obećano da će za rad u firmi imati plaćenih

6 dolara po satu, da će dobiti akontaciju od 250 do 300 dolara odmah po dolasku, da će im putni troškovi do Minska od 120 evra tamo biti refundirani, da će imati povoljan smeštaj i 3 obroka dnevno, te da će ugovore o radu potpisati po dolasku u Minsk. Oštećeni su početkom avgusta 2012. godine organizovanim autobuskim prevozom otputovali u Minsk, na gradilište firme, gde im je saopšteno da nema refundacije putnih troškova, da će imati 2 a obroka dnevno ali da će vrlo brzo dobiti akontaciju što su oštećeni i poverovali i predali im svoje pasoše radi pribavljanja radnih dozvola. Oštećeni su smešteni u dečija odmarališta u kojima nisu bili obezbeđeni higijenski uslovi (nije bilo kupatila ni WC kabine), niti drugi potrebni uslovi za boravak i odmor, na posao su prevoženi motornim vozilom firme, često su bez svoje krivice izostajali sa posla kojom prilikom nisu imali obrok, tokom rada na gradilištu su imali samo 2 obroka dnevno i to oskudna, bez dovoljno vode za piće, radili su bez potrebnog alata za rad i bez zaštitne opreme, bez ugovora o radu, te pošto nisu dobili ni obećane akontacije shvativši da su prevareni, nisu bili u mogućnosti da se vrate u Srbiju bez novca za put, te su se za pomoć obratili Ambasadi RS. Tek nakon intervencije diplomatskih predstavnika bila im je obećana zarada, koja je pojedinim oštećenima isplaćena u manjem iznosu, sve uz uslov da će im isplatu biti izvršena i pasoši **vraćeni** tek kada potpisu da su u celosti isplaćeni za rad i nemaju potraživanja, što su morali učiniti i nakon čega su napustili Belorusiju.

Sud je u dokaznom postupku utvrdio da su u konkretnom slučaju **prisutni svi elementi krivičnog dela** trgovina ljudima – radnja (oštećeni su vrbovani), sredstvo kojim se radnja vrši (zloupotreba teških prilika oštećenih obmanom) i svrha (eksploatacija rada žrtava), nalazeći da saglasnost žrtve nije relevantna u ovim slučajevima, kao ni dužina trajanja eksploatacije. Takođe, sud je u obrazloženju naveo da **za postojanje teških materijalnih prilika nije obavezno da su oštećena lica u kategoriji socijalno ugroženih**, već je dovoljno da su im materijalne prilike takve da su slabijih imovnih prilika, te da je za dokazivanje elementa eksploatacije od izuzetnog značaja okolnost da oštećenima zarada uopšte nije isplaćivana ili im je isplaćivana naročita niska zarada, posebno ceneći teške uslove rada i života kojima su oštećeni bili izloženi.

U konkretnom slučaju sud je našao da su snažni aspekti u mozaiku dokaza uključuju obmanu, ranjivost (uključujući neregulisan status), ograničenje slobode (suptilna, kroz finansijsku zavisnosti i zastrašivanje), nisku platu i neisplaćivanje zarada, eksploatacijske uslove rada (dugo radno vreme, odsustvo ugovora o radu, odsustvo radnih dozvola), teške uslove života (prenatrgan smeštaj, nedostatak kreveta, odsustvo sanitarnog čvora, nedostatak privatnosti), okolnosti koje su uslovile da su se oštećeni subjektivno osećali prisiljenim da rade za optužene.

Okrivljenima je sud izrekao **kazne zatvora na zakonskom minimumu, odnosno vrlo blizu minimuma**, tako što je prvog okrivljenog osudio na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine i 6 meseci, a drugog na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine. Od olakšavajućih okolnosti sud je na strani okrivljenih cenio porodične prilike i držanje nakon izvršenog dela, a za jednog okrivljenog i da nije prethodno osuđivan. **Za oba okrivljena sud je kao olakšavajuću okolnost cenio i okolnost da jedan broj oštećenih nije bio zainteresovan za krivično gonjenje.** Otežavajuća okolnost za oba okrivljena lica je bila činjenica je izvršenim krivičnim delom **oštećeno čak 47 lica.**

VIII Zaključna zapažanja

1. Najvažnija zapažanja u pogledu položaja i prava žrtava i sudske prakse za 2023. godinu

Analiza dostupnih podataka iz presuda donetih tokom 2023. godine koje se odnose na krivična delo trgovina ljudima i posredovanje u vršenju prostitucije izdvojila je sledeće **statističke pokazatelje od značaja** za položaj i prava žrtava i kretanja sudske prakse tokom 2023. godine:

- presude su osuđujuće za 88% okrivljenih lica za sva krivična dela, a za 82% okrivljenih za krivično delo trgovina ljudima;
- u 45% slučajeva presuda je doneta prihvatanjem SPK, od kog broja se 67% slučajeva odnosi na krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije;
- okrivljenima je u 86% slučajeva izrečena efektivna kazna zatvora, a u 14% slučajeva uslovna osuda, dok u presudama po SPK okrivljeni u 50% slučajeva kaznu zatvora izdržavaju u stanu bez elektronskog nadzora
- efektivne kazne zatvora okrivljeni će u 33% slučajeva izdržavati u prostorijama u kojima stanuju, a za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije u 50% slučajeva;
- kazna zatvora za krivično delo trgovina ljudima izrečena je u trajanju od 3-5 godina u 46% slučajeva;
- okrivljena lica su 72% slučajeva muškog pola;
- od ukupnog broja žrtava koje su imale formalni status oštećenih i koje su uključene u statističku analizu 83% je ženskog pola, 22% oštećenih lica je maloletno, a žrtve su u 69% slučajeva bile izložene seksualnoj eksploataciji;
- u trgovini ljudima najčešće se koristi zloupotreba poverenja i teških prilika oštećenih, dok je 46% oštećenih bilo izloženo i upotrebi sile i pretnje;
- imovinsko pravni zahtev sud je dosudio oštećenim licima u 28% slučajeva;
- za sva krivična dela okrivljenima su izrečene kazne ispod zakonskog minimuma ili na zakonskom minimumu u 48% slučajeva;
- 18% okrivljenih je oglašeno krivim za organizovani kriminal.

Žrtve krivičnih dela koja su predmet analize sve su manje vidljive u presudama, usled faktora kao što su veliki broj presuda donetih prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela, te činjenice da se u obrazloženju presuda najčešće ne nalazi dovoljno podataka koji su značajni za položaj i prava žrtava. Takođe, iako u presudama koje se odnose na krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije ženske osobe koje se bave prostitucijom imaju formalno status oštećenih, u presudama za organizovani kriminal u kojima se pored ovog krivičnog dela okrivljeni terete i za krivično delo udruživanje radi vršenja krivičnih dela one se navode kao „ženske osobe“ ili „devojke“ koje su se „odavale prostituciji“, usled čega potencijalne žrtve često mogu ostati „nevidljive“ kao učesnici u sudskom postupku, odnosno neidentifikovane kao moguće žrtve trgovine ljudima i time uskraćene za zaštitu i prava koja im pripadaju. To ukazuje na potrebu da **organi postupka usvoje pristup koji je orijentisan na položaj i prava žrtava**, u skladu sa međunarodnim standardima i domaćim pravnim i strateškim okvirom, kako se žrtve ne bi tretirale samo kao „izvor podataka“ o izvršenom krivičnom delu i kako bi se izbegla sekundarna viktimizacija i traumatizacija žrtava.

U aspektu zaštite **privatnosti** žrtava, posebno zabrinjava činjenice da se javnost najčešće ne isključuje na glavnom pretresu, što je bio slučaj u 50% maloletnih oštećenih lica. Podaci o položaju žrtava tokom saslušanja u sudskom postupku i merama preduzetim kako bi se **sprečila sekundarna viktimizacija žrtava** u najvećem broju slučajeva nisu dostupni iz teksta prvostepenih presuda, iz kojih se u analizi za 2023. godinu može konstatovati samo jedan slučaj u kome je oštećenom licu dodeljen status posebno osetljivog svedoka. Iako su ovi podaci u suprotnosti sa zvaničnim podacima nadležnih tužilaštava²², **primena instituta posebno osetljivog svedoka ne znači nužno u praksi i adekvatan tretman i zaštitu žrtava** u postupku tokom saslušanja. U prilog tome govore i podaci iz analiziranih presuda koji ukazuju da su od 4 maloletna oštećena lica koja su bila žrtve trgovina ljudima dva saslušana neposredno na glavnom pretresu, od kojih je jednom licu VJT dodelilo status posebno osetljivog svedoka. U prilog potrebi da se postojeća zakonska rešenja koja mogu značajno doprineti zaštiti žrtava u sudskom postupku ne samo dosledno primenjuju već i unaprede, govori i činjenica da su, pored toga što se kao sredstvo izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima u analiziranim presudama najčešće koristi zloupotreba poverenja i teških prilika oštećenih te zabluda, u 46% slučajeva oštećena lica bila izložena i upotrebi sile (fizičko zlostavljanje) i ozbiljnim pretnjama (u odnosu na žrtve ili članove njihove porodice).

Značajan napredak u sudskoj praksi za 2023. godinu ostvaren je u aspektu prava žrtava na odštetu, pa je tako o **imovinsko pravnom zahtevu** odlučeno i isti je dosuđen oštećenim licima u 28% slučajeva, pri čemu se u svim slučajevima radi o presudama donetim na osnovu prihvatanja sporazuma o priznanju krivičnog dela (oštećene su u 80% slučajeva žrtve trgovine ljudima). Iako je ovaj procenat daleko od zadovoljavajućeg, predmetne presude predstavljaju pozitivan indikator promena u sudskoj praksi, imajući u vidu da je u proteklim godinama zabeleženo samo sporadično odlučivanje o imovinsko pravnom zahtevu u krivičnom postupku.

Podaci iz presuda donetih tokom 2023. godine ukazuju na **kontinuirani problem izricanja kazni zatvora na nivou zakonskog minimuma ili vrlo blizu njega** u većini slučajeva, bilo da se radi o presudama donetim prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela ili ostalim presudama.

Maloletna oštećena lica koja čine skoro trećinu žrtava trgovine ljudima i u 75% slučajeva su bila izložena seksualnoj eksploataciji, u polovini slučajeva su saslušavana neposredno na glavnom pretresu. Preporuke analize koje su usmerene na unapređivanje postojećih zakonskih rešenja posebno su značajne ako se ima u vidu **kompleksnost situacije ranjivosti maloletnih žrtava**, koja obuhvata ne samo specifičan položaj svih žrtava trgovine ljudima i ranjiv položaj maloletnih lica, već najčešće i postojanje teških porodičnih i/ili socijalnih prilika koje su zabeležene kod svih maloletnih žrtava u presudama koje su bile predmet analize za 2023. godinu.

Iz posebnog osvrta koji analiza daje za **dela organizovanog kriminala** može se zaključiti da je polovina okrivljenih za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije oglašeno krivim i za krivično delo udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl.346 st.4 KZ pred Posebnim odeljenjem Višeg suda za organizovani kriminal. Specifičnost presuda u ovim postupcima se ogleda u tome da su sve donete prihvatanjem sporazuma o priznanju krivičnog dela, da su izrečene kazne zatvora na zakonskom

²² Videti Dodatak 2 uz analizu

minimumu ili vrlo blizu njega. Pored toga, u svim predmetnim presudama za organizovani kriminal lica koja su se bavila prostitucijom, bez obzira da li su navedena imenom i prezimenom (anonimizovano u dostavljenim presudama) ili kao NN lica, nemaju formalni status oštećenih lica u krivičnom postupku.

Analiza za 2023. godinu, kao i prethodnih godina, ukazuje na značajan udeo presuda koje su donete prihvatanjem **sporazuma o priznanju krivičnog dela**, te uticaj rasprostranjene primene ovog instituta na položaj i prava oštećenih lica, posebno kada se radi o osetljivoj kategoriji kao što su žrtve trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela koja su predmet ove analize. Pored toga što se žrtvama na ovaj način ograničava ostvarivanje osnovnih prava (informisanje, zaštita i učešće u postupku) čime se dovode u položaj „nevidljivih učesnika“ u postupku koja ne mogu na bilo koji način mogu uticati na tok i sadržinu sporazuma, one vrlo često nemaju ni formalni položaj oštećenih krivičnim delom što je zabeleženo u slučajevima organizovanog kriminala (posredovanje u vršenju prostitucije).

Radna eksploatacija je bila predmet samo jedne prvostepene presude, koja je prikazana u posebnom poglavlju analize, imajući u vidu da se odnosi se na veći broj oštećenih lica i da određene podatke od značaja za oštećene nije bilo moguće precizno utvrditi usled anonimizacije presude, što bi uticalo na opštu statistiku o položaju i pravima oštećenih lica. Presuda govori o prisutnosti radne eksploatacije koja se u praksi retko adekvatno prepoznaje, što je kao problem prepoznato i u preporukama međunarodnih tela i u domaćim strateškim dokumentima. Iako su i u ovom slučaju okrivljeni osuđeni na vrlo blage kazne koje se kreću blizu zakonskog minimuma, presuda sadrži značajne konstatacije u pogledu elemenata krivičnog dela trgovina ljudima, a posebno u pogledu postojanja teških materijalnih prilika oštećenih lica i iscrpnu analizu uslova kojima su žrtve radne eksploatacije bile izložene.

Zaključna zapažanja analize sudske prakse za 2023. godinu se u najvećem broju aspekata od značaja za položaj i prava žrtava ne razlikuju značajno od zaključaka analiza u prethodnom periodu. Kao najvažnija pitanja i dalje se ističu potreba za efikasnijom zaštitom žrtava tokom krivičnog postupka i posebno tokom saslušanja, uz veće poštovanje privatnosti žrtve i obezbeđivanje žrtvama adekvatne pomoći i zastupanja u postupku pred tužilaštvom i sudom. Ostvareni napredak u aspektu koji se odnosi na pravo žrtava na obeštećenje svakako predstavlja primer dobre prakse, ali se ne može smatrati zadovoljavajućim, imajući u vidu da je ovo jedno od prava žrtava čije je ostvarivanje u prethodnim godinama skoro u potpunosti izostalo. Pored navedenog, analiza u zaključnim zapažanjima posebno skreće pažnju na kontinuirani trend izricanja blagih kazni koje se ne mogu smatrati efikasnim i adekvatnim sankcijama za krivična dela koja su predmet analize.

Unapređivanje zaštite i prava oštećenih lica u krivičnom postupku zahteva doslednu implementaciju postojećih zakonskih rešenja za zaštitu žrtava trgovine ljudima i dodatno unapređivanje normativnog okvira, uz kontinuiranu promenu odnosa organa postupka prema položaju žrtve kako bi se usvojio pristup koji je fokusiran na prava i položaj žrtava uz poštovanje ravnoteže strana u postupku i interesa pouzdanog utvrđivanja činjeničnog stanja i efikasnog procesuiranja izvršilaca.

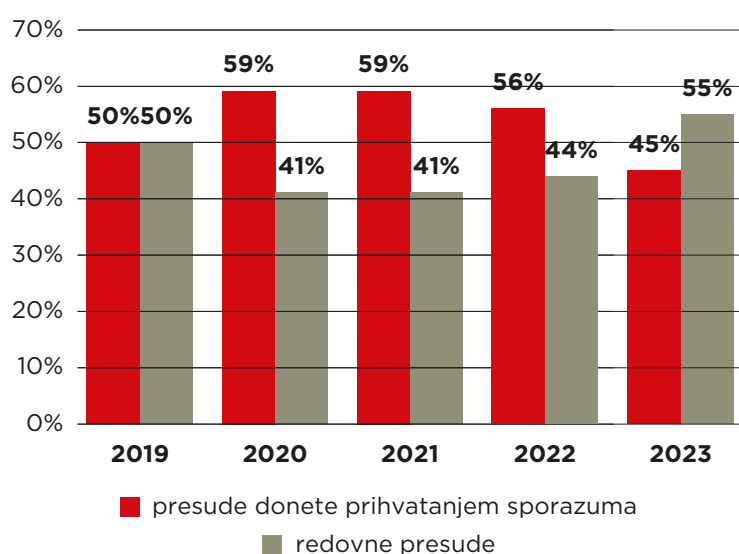
2. Uočeni trendovi u sudskoj praksi za petogodišnji period analize (2019-2023)

U pogledu udela presuda koje su donete prihvatanjem **sporazuma o priznanju krivičnog dela** može se konstatovati da u proteklom petogodišnjem periodu broj presuda koje su donete uz primenu instituta sporazuma o priznanju krivičnog dela (SPK) konstantno ima udeo od oko polovine od ukupnog broja analiziranih prvostepenih presuda (50% u 2019, 59% u 2020. i 2021. godini, 56% u 2022. godini i 45% u 2023. godini). Nakon blagog porasta udela SPK presuda u periodu 2020-2021. godina, dolazi do takođe blagog pada procenta u 2022. godini i nešto značajnijeg pada procenta u 2023. godini. Opadanje udela SPK-a za analiziranu 2023. godinu može se objasniti većim udelom presuda koje se odnose na krivično delo trgovina ljudima u odnosu na krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije.

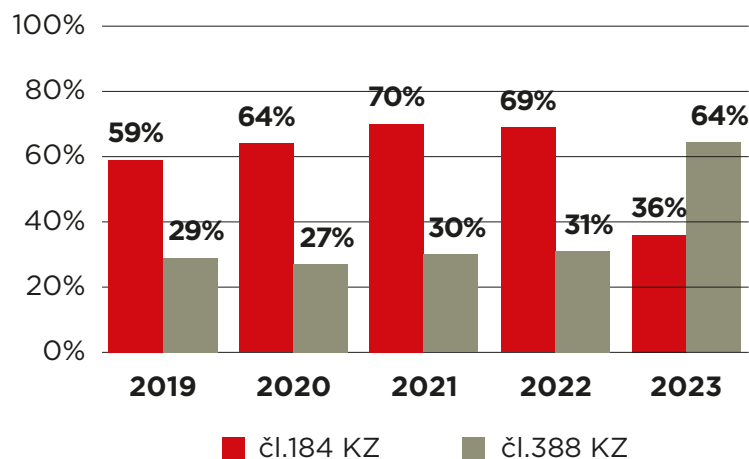
U pogledu **udela krivičnih dela koja su predmet analize (dela iz čl.388 i čl.184. KZ)**, u posmatranom petogodišnjem periodu tokom 2023. godine došlo je do značajne promene. Nakon konstantnog rasta udela lica koja su oglašena krivim za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije iz čl.184 KZ uz smanjenje udela krivičnog dela trgovina ljudima iz čl.388 KZ, podaci iz analiziranih presuda donetih u 2023. godini govore da u presudama donetim tokom 2023. godine preovlada krivično delo trgovina ljudima sa značajnim povećanjem udela, pa je broj okrivljenih za čl.388 KZ skoro duplo veći nego prethodne dve godine (procenat okrivljenih za delo iz čl.184 KZ iznosio je 59% u 2019, 64% u 2020, 70% u 2021, 69% u 2022. i 36% u 2023. godini; procenat okrivljenih za delo iz čl.388 KZ iznosio je 29% u 2019, 27% u 2020, 30% u 2021, 31% u 2022. i 64% u 2023. godini).

Kada se za protekli petogodišnji period upoređuju **visine kazne zatvora za krivično delo trgovina ljudima**, na osnovu podataka iz analiziranih presuda, može se konstatovati da je došlo do blagog porasta kazni zatvora izrečenih u trajanju preko 5 godina (25% u 2019, 17% u 2020, 11% u 2021, 20% u 2022. i 31% u 2023. godini). Kada

SPK presude (2019-2023)

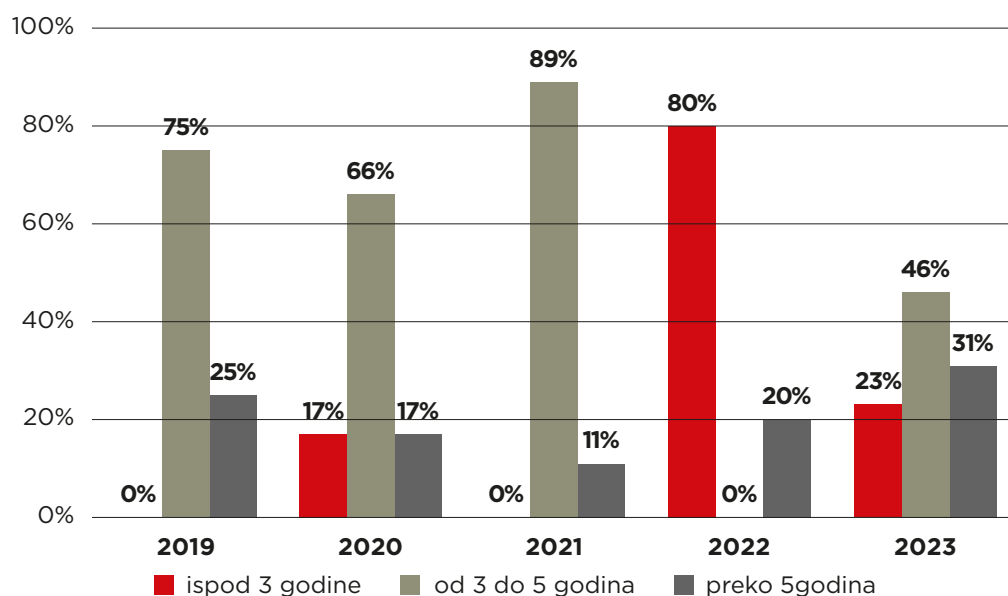

Odnos osuda za k.d. (2019-2023)

se analizira visina izrečenih kazni zatvora u odnosu za zaprećene kazne za pojedine kvalifikovane oblike, odnosno stavove čl.388 KZ, može se konstatovati konstantan trend izricanja kazni zatvora u nižem trajanju (na zakonskom minimumu ili vrlo blizu minimuma), pa su za lica okrivljena za krivično delo trgovina ljudima kazne na zakonskom minimumu izrečene u čak 46% slučajeva.

Kazne zatvora za čl.388 KZ (2019-2023)

3. Preporuke analize

U oblasti primene normativnog okvira

- dosledna primena postojećih odredbi Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, u cilju zaštite prava žrtava na privatnost, informisanje, zastupanje i bezbednost u krivičnom postupku;
- dosledna primena postojećih zakonskih odredbi u cilju izricanja delotvornih i srazmernih sankcija u krivičnom postupku;
- dosledna primena zakonskih odredbi u cilju zaštite prava žrtava na kompenzaciju, a koje se odnose na ostvarivanje imovinskopravnog zahteva u krivičnom postupku;
- ujednačavanje sudske prakse u svim napred navedenim aspektima, kao i u vezi sa krivičnim delom posredovanje u vršenju prostitucije u pogledu statusa žrtava kao oštećenih lica.

U oblasti unapređivanja postojećeg normativnog okvira

- izmene Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u skladu sa međunarodnim standardima zaštite žrtava propisivanjem obaveze dodeljivanja statusa posebno osetljivog svedoka svim maloletnim oštećenim licima, apsolutne zabrane

suočenja posebno osetljivih svedoka i maloletnih oštećenih lica sa okrivljenima i isključivanjem mogućnosti saslušanja posebno osetljivih svedoka i maloletnih oštećenih lica u sudnici u prisustvu okrivljenog;

- izmene Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku radi usaglašavanja sa međunarodnim standardima u cilju definisanja pojma deteta i pojma žrtve;
- izmene Zakonika o krivičnom postupku u pogledu odredbi o sporazumu o priznanju krivičnog dela kako bi se omogućilo učešće i ostvarivanje prava oštećenih lica, posebno u pogledu obaveštavanja i prava na žalbu;
- usklađivanje postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira sa relevantnim međunarodnim standardima u oblasti ostvarivanja prava na kompenzaciju žrtava usvajanjem Zakona o kompenzaciji žrtava i uspostavljanjem Državnog fonda za kompenzaciju žrtava.

U oblasti praćenja sudske prakse i edukacija

- kontinuirano praćenje sudske prakse o položaju, zaštiti i ostvarivanju prava žrtava trgovine ljudima i povezanih krivičnih dela kroz praćenje i analizu pravosudne prakse;
- kontinuirana edukacija nosilaca pravosudnih funkcija sa ciljem usvajanja pristupa koji je orijentisan na prava žrtava i posebno uzimao u obzir individualni pristup deci žrtvama.

Dodatak 1

Analiza prekršajnih postupaka za prekršaj iz člana 16. Zakona o javnom redu i miru (Prostitucija)

I Značaj primene principa nekažnjavanja

Uočeni trendovi i pojave značajne za razmatranje sudske prakse u krivičnom postupku predstavljaju osnov za poseban osvrt na prekršajne postupke u kojima se procesuiraju prekršaj Prostitucija iz člana 16. Zakona o javnom redu i miru²³, a posebno oblik ovog prekršaja koji se odnosi na pružanja usluga u prostituciji, odnosno „odavanje prostituciji“. Pored značajnog udela seksualne eksploatacije u krivičnim delu trgovina ljudima na koji ukazuju rezultati analiza sudske prakse u krivičnom postupku, posebno je značajna i činjenica da **lica, mahom ženskog pola, koja pružaju usluge u prostituciji, u krivičnim postupcima za krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije u određenom broju slučajeva nemaju formalni status oštećenog lica**. U tim slučajevima, ova lica koja se u presudama navode kao „ženske osobe“ ili „angažovane devojke“, ostaju „nevidljivi“ učesnici u krivičnom postupku bez ikakvih prava, od kojih jedan broj može predstavljati moguće neidentifikovane žrtve trgovine ljudima. Kako se značajan procenat krivičnih postupaka za čl.184. KZ okončava primenom sporazuma o priznanju krivičnog dela, to ostavlja malo prostora za sagledavanje položaja lica koja se nalaze u situaciji prostitucije. Shodno tome ove pojave mogu dovesti do toga da se žrtve trgovine ljudima ne prepoznaju kao takve i bivaju osujećene u ostvarivanju zaštite i prava koja im međunarodni i domaći pravni okvir garantuju. Sa druge strane, **lica u prostituciji se nalaze u situaciji koja ih čini podobnim kao potencijalne žrtve trgovine ljudima**.

Konvencija SE o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine, predviđa potrebu da se, u skladu sa osnovnim principima konkretnog pravnog sistema, predvidi mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj meri u kojoj su bile prisiljene na to (čl.26). Primena odredbi ratifikovanih međunarodnih konvencija, kao i preporuka nadležnih međunarodnih tela u ovoj oblasti, od ključnoj je značaja kako bi se žrtvama trgovine ljudima obezbedilo ostvarivanje prava i zaštite. U situaciji kada je izvršenje prekršaja posledica situacije trgovine ljudima u kojoj se žrtva nalazi, **procesuiranje i kažnjavanje žrtava predstavlja dodatno ugrožavanje njihovog ionako osetljivog položaja**. Za pravilno sagledavanje ovakvih situacija, neophodno je razumevanje za kompleksan i osetljiv položaj žrtava trgovine ljudima, kao i obezbeđivanje adekvatnog pravnog okvira za postupanje nadležnih organa. Rešavanje predmetne situacije, odnosno omogućavanje primene principa nekažnjavanja žrtava, od značaja je kako sa aspekta zaštite i ostvarivanja prava žrtava trgovine ljudima, tako i sa aspekta efikasne borbe protiv trgovine ljudima jer dodatno prekršajno ili ponekad krivično procesuiranje žrtava može uticati na njihovo učešće u svojstvu oštećenih lica odnosno svedoka u krivičnom postupku protiv okrivljenih za trgovinu ljudima.

Imajući u vidu nespornu obavezu organa postupka da u slučaju postojanja dokaza da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti preduzmu krivično gonjenje, evidentna je potreba uspostavljanja mehanizma koji bi omogućio

²³ "Sl. glasnik RS", br.6/2016 i 24/2018

ostvarivanje principa nekažnjavanja žrtava, kako u pogledu mehanizma identifikacije žrtava, tako i u pogledu regulisanja načina na koji bi organi postupka mogli da postupaju u ovakvim slučajevima. Primer realizacije principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima u oblasti privremenog boravka predstavlja *Instrukcija o uslovima za odobrenje privremenog boravka stranim državljanima žrtvama trgovine ljudima*²⁴ koju je Ministar unutrašnjih poslova RS doneo u skladu sa međunarodnim i regionalnim standardima zaštite žrtava trgovine ljudima. Instrukcijom je predviđeno da „ukoliko je žrtva trgovine ljudima ušla u zemlju na nedozvoljen način ili boravi na nezakonit način, nadležni organ je dužan pre pokretanja postupka da utvrdi činjenice i okolnosti koje isključuju ili umanjuju krivičnu ili prekršajnu odgovornost žrtava trgovine ljudima (utvrđivanje elemenata sile, pretnje i prinude, odnosno krajnje nužde ili nužne odbrane)“. Instrukcija je doneta, između ostalog, u skladu sa *Preporukama Visokog komesara UN za ljudska prava*²⁵, da „lica koja su bila predmet trgovine ljudima neće biti pritvorena, osuđena ili krivično gonjena zbog nelegalnosti svog ulaska ili boravka u zemlji tranzita ili krajnjeg odredišta, ili zbog umešanosti u nezakonitu aktivnost od mere dokle je ona direktna posledica položaja lica koje je bilo predmet trgovine“.

II Osobnosti prekršajnog postupka za prekršaj Prostitucija

Prateći metodologiju glavne Analize, od prekršajnih sudova su zatražene odluke donete za prekršaj iz člana 16. (Prostitucija) Zakona o javnom redi i miru tokom 2023. godine, kao i informacije o broju vođenih postupaka. Prekršaj Prostitucija iz čl.16 predmetnog zakona čini onaj „ko se odaje prostituciji, koristi usluge prostitucije ili ustupa prostorije radi prostitucije“, za šta je zaprećena novčana kazna od 50.000 do 150.000 dinara ili kazna zatvora od 30 do 60 dana (stav 1). Prekršaj takođe čini onaj „ko maloletnom licu ustupa prostorije radi prostitucije“ za šta je zaprećena kazna zatvora od 30 do 60 dana (stav 2). Odluke i informacije su zatražene i dostavljene u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Imajući u vidu osnovna načela postupka, kao i položaj i prava okrivljenog lica u postupku, podaci iz prikupljenih prekršajnih odluka analizirani su na način koji bi najbolje prikazao položaj okrivljenih lica za bavljenje prostitucijom i specifičnosti postupka za ovaj prekršaj.

Prema **podacima dobijenim od prvostepenih sudova** pred kojima je tokom 2023. godine bilo postupaka za prekršaj iz čl.16 Zakona o javnom redu i miru, podaci su sledeći: Prekršajni sud u Beogradu – pokrenuto 279 postupaka, doneto 13 oslobađajućih i 240 osuđujućih odluka, kao i 117 rešenja; Prekršajni sud u Novom Sadu – vođena i okončana 3 prekršajna postupka; Prekršajni sud u Kraljevu – podnet 1 zahtev za pokretanje prekršajnog postupka koji je rešen; Prekršajni sud u Obrenovcu – vođen i pravnosnažno okončan 1 postupak; Prekršajni sud u Novom Pazaru – pokrenuta 2 postupka i doneta 1 odluka; Prekršajni sud u Subotici – vođen 1 postupak po zahtevu iz 2021. godine okončan u kome je doneta presuda, naknadno delimično preinačena odlukom Prekršajnog apelacionog suda Odeljenje u Novom Sadu; Prekršajni sud u Šapcu – pokrenut 1 postupak koji još uvek nije okončan; Prekršajni sud u Kruševcu – vođena 3 postupka od kojih su 2 okončana i to jedan pravnosnažno; Prekršajni sud u Mladenovcu – vodi se 1 postupak koji nije okončan; Prekršajni sud u Nišu – vođen i okončan 1 postupak donošenjem osuđujuće presude; Prekršajni sud u Požarevcu –

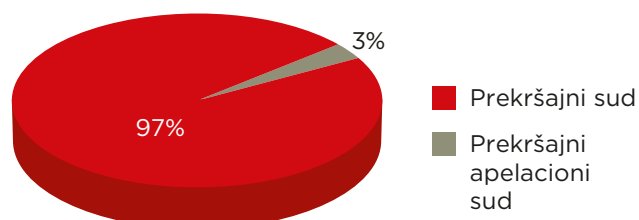
²⁴ Ministar unutrašnjih poslova Republike Srbije, *Instrukcija o uslovima za odobrenje privremenog boravka stranim državljanima žrtvama trgovine ljudima* od 05. Julu 2004. godine

²⁵ Preporuka Visokog komesara UN za ljudska prava "Principi o ljudskim pravima i trgovini ljudima" (E/2002/68/Add.1)

doneta 1 pravnosnažna presuda koja je dostavljena; Prekršajni sud u Zaječaru – vođeno 12 postupaka i doneto je 10 presuda od kojih su 2 nepravnosnažne; Prekršajni sud u Lazarevcu – doneta 1 pravnosnažna presuda; Prekršajni sud u Pančevu – vođena 3 postupka koji nisu okončani. Prema **podacima dobijenim od drugostepenih sudova** (samo Prekršajni apelacioni sud u Beogradu) vođeno je 13 postupaka od kojih je rešeno 11.

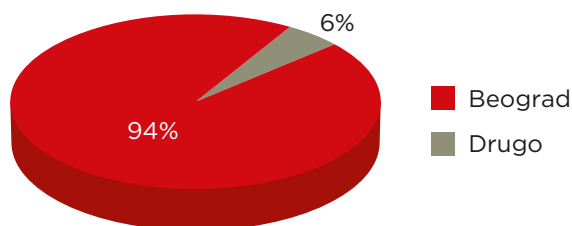
Za potrebe analize, od nadležnih sudova **prikupljena je ukupno 371 odluka** (260 presuda i 111 rešenja), od kojih je 361 odluka doneta od strane Prekršajnih sudova i 10 odluka od strane Prekršajnih apelacionih sudova. Od ukupno 361 prvostepenih odluka, Prekršajni sud u Beogradu je dostavio 341 odluku, Prekršajni sud u Novom Sadu 3 odluke, Prekršajni sud u Subotici 1 odluku, Prekršajni sud u Lazarevcu 1 odluku, Prekršajni sud u Nišu 1 odluku, Prekršajni su u Zaječaru 9 odluka, Prekršajni sud u Kruševcu 2 odluke, Prekršajni sud u Požarevcu 1 odluku, Prekršajni sud u Obrenovcu 1 odluku i Prekršajni sud u Novom

Prvostepene i drugostepene odluke

Pazaru 1 odluku. Prekršajni apelacioni sudovi su dostavili ukupno 10 odluka i to Prekršajni apelacioni sud u Beogradu 5 odluka (2 presude i 3 rešenja), Prekršajni apelacioni sud Odeljenje u Novom Sadu 1 odluku (presuda) i Prekršajni apelacioni sud Odeljenje u Nišu 4 odluke (2 presude i 2 rešenja). Sve odluke se odnose na prekršaj propisan članom 16. Zakona o javnom redu i miru (Prostitucija), uz koji

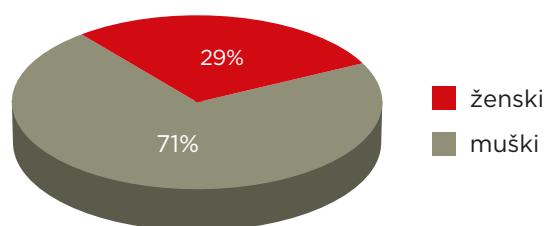
Mesna nadležnost prvostepenog suda

se u 7% slučajeva evidentiraju i drugi prekršaji (najčešće iz Zakona o prebivalištu i boravištu građana²⁶ ili iz Zakona o ličnoj karti²⁷).

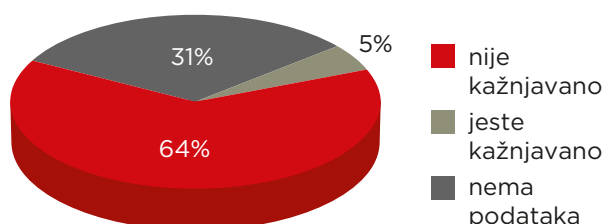
Prikupljene prvostepene odluke odnose se na **ukupno 375 okrivljenih lica**, od kojih su prema dostupnim podacima samo 2 lica maloletna. **Podaci o okrivljenim licima** ukazuju da se u 29% slučajeva radi o licima ženskog pola i u 71% slučajeva o licima muškog pola.

Okrivljeni prema polu

Ukupno 5% lica su strani državljani, 79% lica ima državljanstvo Republike Srbije, 1% lica ima prebivalište u RS, dok se za ostala lica podaci ne mogu utvrditi (15% lica). Od ukupnog broja okrivljenih, 64% nije prethodno prekršajno kažnjavano, 5% ima prethodne kazne za prekršaje, a za 31% ne postoje dostupni podaci o prethodnom prekršajnom kažnjavanju.

Prethodna osuđivanost za prekršaje

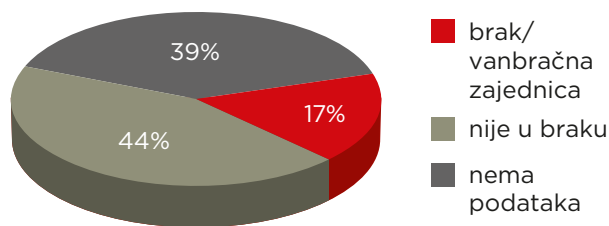

²⁶ "Sl. glasnik RS", br.87/2011

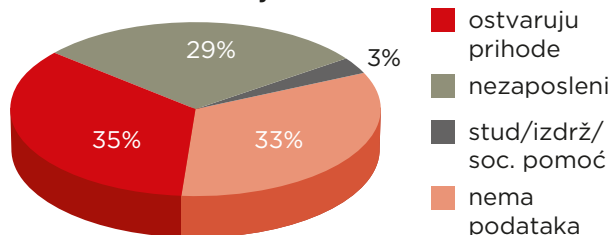
²⁷ "Sl. glasnik RS", br.62/2006, 36/2011 i 53/2021

U pogledu bračnog i porodičnog statusa, obrađeni podaci ukazuju da je 13% okrivljenih lica u braku i 4% u vanbračnoj zajednici, 5% je razvedeno, 1% udovci, 38% nije u braku, dok za 39% okrivljenih ovi podaci nisu dostupni u sudskim odlukama. Od ukupnog broja okrivljenih lica, njih 24% ima decu, 35% nema,

Bračni status okrivljenih

Radni status okrivljenih

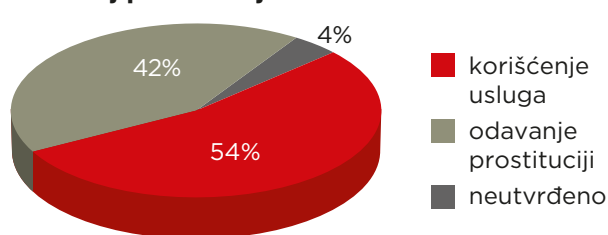

dok u 41% slučajeva ovi podaci nisu bili dostupni. Podaci o radnom statusu okrivljenih lica ukazuju da ukupno 35% lica ostvaruje različite vrste prihoda (16% zaposlenih, 3% samozaposlenih, 14% povremeni prihodi i 2% „privatni poslovi“), 29% njih je nezaposleno, 1% studenti, u 2% slučajeva se radi o izdržavanim licima ili licima koja primaju

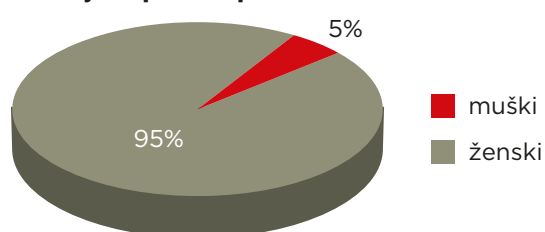
socijalnu pomoć, dok za 33% okrivljenih nema podataka o radnom statusu.

Od ukupnog broja, 54% okrivljenih lica je okrivljeno za korišćenje usluge, a 42% za **odavanje prostituciji**, dok se u preostalih 4% slučajeva ova okolnost

Prekršaj prostitucija - oblik

Odavanje prostituciji - okrivljeni prema polu

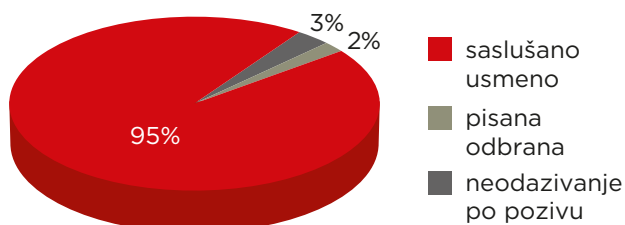
ne može precizno utvrditi. Lica koja su okrivljena za korišćenje usluge su u 100% slučajeva muškog pola, dok su lica okrivljena za odavanje prostituciji u 95% slučajeva ženskog pola i u 5% slučajeva muškog pola.

U pogledu **položaja i prava okrivljenih** korišćeni su podaci o toku prvostepenog postupka dostupni iz obrazloženja odluka prvostepenih prekršajnih sudova kojima su okrivljena lica oglašena odgovornim za prekršaj ili oslobođena (269 okrivljenih lica), te ovi podaci ne uključuju okrivljena lica za koja je postupak obustavljen (106 okrivljenih lica).

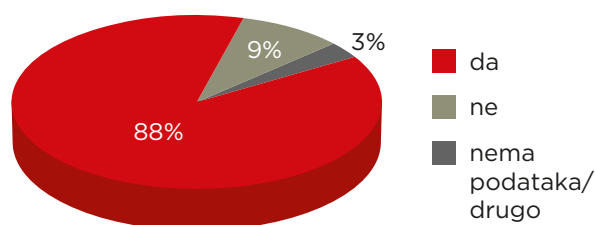
U pogledu **saslušanja okrivljenih** lica u postupku, podaci ukazuju da su okrivljena lica usmeno saslušana u 95% slučajeva, pisana odbrana je zabeležena u samo 2% slučajeva, dok se u 3% slučajeva okrivljeni nisu odazvali pozivu. U skladu sa odredbama Zakona o prekršajima, pravila postupka nalažu da, ako uredno pozvani okrivljeni ne dođe i ne opravda izostanak ili u određenom roku ne da pisanu odbranu, a njegovo saslušanje nije nužno za utvrđivanje činjenica koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke, odluka se može doneti i bez saslušanja okrivljenog.

Okrivljena lica **u najvećem broju slučajeva priznaju izvršenje** prekršaja što je zabeleženo za 88% okrivljenih lica, samo 9% nije priznalo izvršenje, dok se 3% slučajeva radi o drugim okolnostima (nije bilo ispitivanja).

Saslušanje okrivljenih

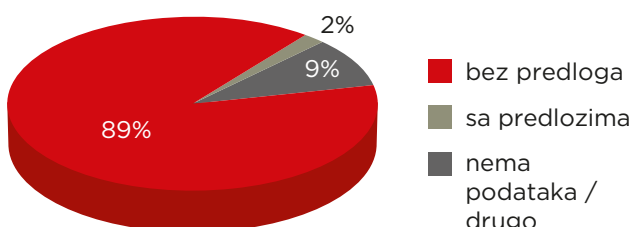

Priznanje prekršaja

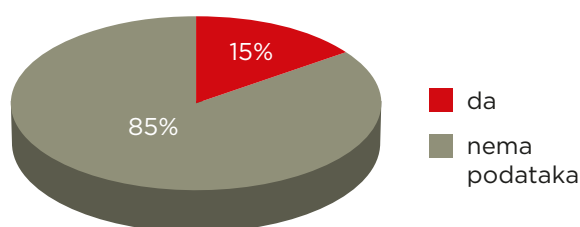

Pored činjenice da se najveći broj osuđujućih presuda bazira na priznanju okrivljenog, okrivljeni u ovoj vrsti postupaka **mahom ne koriste pravo da predlažu dokaze u postupku**. Podaci o izvođenju dokaza ukazuju da čak 89% okrivljenih nije imalo nikakvih dokaznih predloga, u 2% slučajeva okrivljeni je predlagao izvođenje nekih dokaza, dok za 9% slučajeva o tome nema podataka. Saslušanje svedoka je vršeno u 15% slučajeva, dok u 85% slučajeva nema takvih podataka. U skladu sa odredbama Zakona o prekršajima, odnosno načelima postupka koja se odnose na dokazivanje, teret dokazivanja obeležja prekršaja i prekršajne odgovornosti je na podnosiocu zahteva za pokretanje prekršajnog postupka (čl.89). U skladu sa čl.118. Zakona, okrivljeni ima pravo da podnosi dokaze i stavlja predloge.

Dokazni predlozi okrivljenog

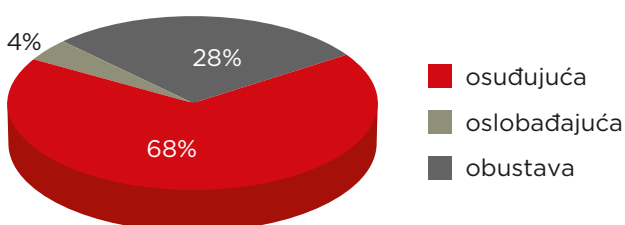
Svedoci

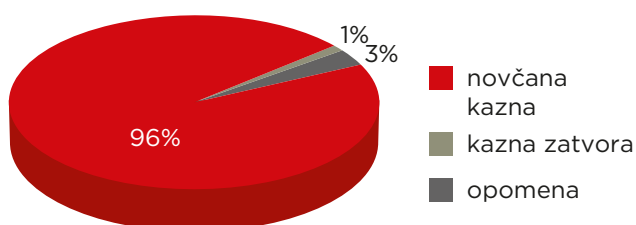
Prema **vrsti prvostepene odluke**, statistički podaci za ukupan broj prvostepenih odluka pokazuju da su okrivljena lica oglašena odgovornim za prekršaj u 68% slučajeva, 4% njih je oslobođeno, a u 28% slučajeva postupak je obustavljen. Nije bilo slučajeva u kojima je odbačen zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.

Podaci statističke analize koji se odnose na izrečene **sankcije** ukazuju da je od ukupnog broja prvostepenih osuđujućih presuda kojima su okrivljeni oglašeni odgovornim izrečena novčana kazna u čak 96% slučajeva (od kog broja novčana kazna u rasponu od 10-50.000,00 dinara u 96% slučajeva), kazna zatvora u 1% slučajeva, dok je u 3% slučajeva okrivljenim licima izrečena opomena. Zaštitna mera oduzimanja predmeta izrečena je za 17 lica.

Prvostepene odluke

Sankcije

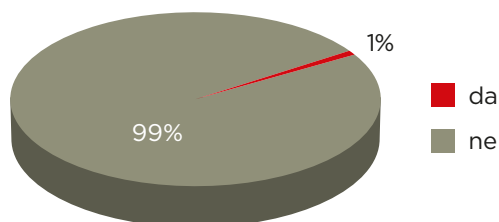

Sud je koristio različite **olakšavajuće i otežavajuće okolnosti** prilikom odlučivanja o sankciji. Kao olakšavajuće okolnosti sud je najčešće navodio sledeće okolnosti: vrsta/težina/posledice prekršaja (21%), lične/porodične i imovinske prilike okrivljenih (11%), nepostojanje prethodnog kažnjavanja za prekršaj (29%), izraženo kajanje/držanje posle učinjenog prekršaja (33%) i priznanje prekršaja/odnos prema prekršaju (6%). Od otežavajućih okolnosti najčešće se navodi prethodna kažnjavanost za prekršaje (43%), a potom težina učinjenog prekršaja i stepen krivice (57%).

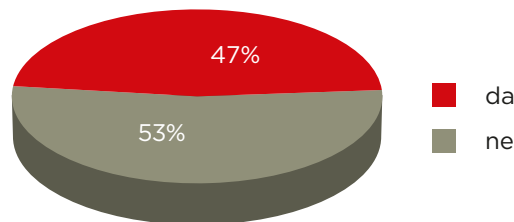
Statistički podaci ukazuju da je od ukupnog broja okrivljenih, samo za 1% okrivljenih uračunato **zadržavanje koje je trajalo od 12 do 24 sata**. U skladu sa čl.47 Zakona o prekršajima, vreme za koje je učinilac zadržan pre donošenja presude uračunava se u izrečenu kaznu, a zadržavanje koje je trajalo duže od 12, a kraće od 24 časa računa se u jedan dan zatvora, odnosno kao 1.000 dinara novčane kazne.

U pogledu troškova postupka, 47% od ukupnog broja okrivljenih je oslobođeno plaćanja **troškova** prekršajnog postupka. Shodno članu 145. Zakona o prekršajima, sud može osloboditi okrivljenog dužnosti da u celosti ili delimično naknadi troškove postupka ako bi njihovim plaćanjem bilo dovedeno u pitanje izdržavanje okrivljenog ili lica koje je dužan da izdržava po zakonu.

Uračunato zadržavanje 12-24h

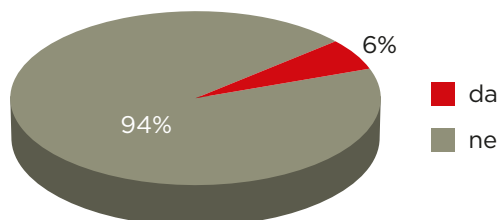
Oslobađanje troškova postupka

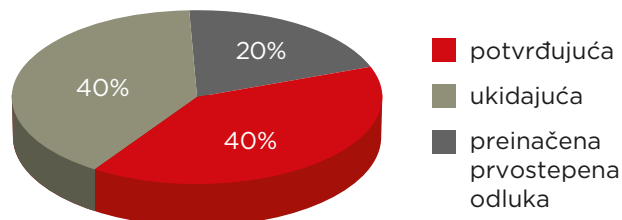
Mogućnost **izvršenja presude pre pravosnažnosti**, u skladu sa čl.308 Zakona o prekršajima zabeležena je u 6% slučajeva od ukupnog broja okrivljenih lica. Od tog broja, u 67% slučajeva radilo se o stranim državljanima, u 33% slučajeva se radilo o težem prekršaju. Mogućnost izvršenja presude pre njene pravosnažnosti postoji, između ostalog, u slučaju ako okrivljeni ne može da dokaže svoj identitet ili nema prebivalište, ne živi na prijavljenoj adresi, ima prebivalište u inostranstvu, a sud nađe da postoji osnovana sumnja da će izbeći izvršenje sankcije; takođe ukoliko je okrivljeni kažnjen za teži prekršaj a postoji sumnja da će nastaviti sa vršenjem prekršaja ili ga ponoviti ili izbeći izvršenje sankcije.

Prikupljeno je i 10 odluka iz **drugostepenog prekršajnog postupka** (5 presuda i 5 rešenja), od čega se u 40% slučajeva potvrđena prvostepena odluka, u 40% slučajeva odluka je ukinuta, dok je u 20% slučajeva drugostepeni sud preinačio odluku prvostepenog suda.

Izvršenje presude pre pravosnažnosti

Vrsta drugostepenih odluka

Na osnovu iznetih podataka, za 2023. godinu mogu se identifikovati **glavne osobenosti prekršajnih postupaka** za prekršaj iz člana 16. Zakona o javnom redu i miru (Prostitucija):

- 94% dostavljenih prvostepenih odluka je iz nadležnosti Prekršajnog suda u Beogradu
- preovlađujući oblik prekršaja Prostitucija je korišćenje usluga (54%) u odnosu na odavanje prostituciji (42%) što predstavlja promenu u odnosu na prethodni trogodišnji period (na odavanje prostituciji kao dominantan oblik odnosilo se 64% slučajeva u 2022. godini, 58% slučajeva u 2021. godini i čak 84% slučajeva u 2020. godini)
- okrivljena lica za oblik prekršaja odavanje prostituciji su većinom ženskog pola (95%)
- prekršajne odluke se u najvećem broju slučajeva zasnivaju na priznanju okrivljenog lica (88%)
- okrivljena lica uglavnom ne koriste pravo da predlažu dokaze (89%)
- u 28% slučajeva postupak prema okrivljenima je obustavljen
- preovlađuju osuđujuće presude (68%) u odnosu na oslobađajuće (4%), dok je postupak obustavljen u 28% slučajeva
- preovlađuju novčane kazne (96%)
- 47% okrivljenih je oslobođeno troškova postupka
- u 6% slučajeva predviđena je mogućnost izvršenja presude pre pravnosnažnosti u skladu sa čl.308
- prvostepene presude su u postupku po žalbi potvrđene u 40% slučajeva

Dodatak 2

Posebna analiza podataka dobijenih od javnih tužilaštava o primeni instituta posebno osetljivog svedoka za 2021., 2022. i prvu polovinu 2023. godine

Dopis ASTRE Vrhovnom javnom tužiocu od 19. oktobra 2023. godine

Prikaz dobijenih podataka analize o primeni instituta posebno osetljivog svedoka

Analiza se bavi implementacijom mehanizama zaštite žrtava sa statusom posebno osetljivog svedoka, ali već na početku želimo da ukažemo na nalaze koji potvrđuju da veliki broj, gotovo polovina, žrtva uopšte ne dobije status posebno osetljivog svedoka, čime se ograničava njihova zaštita u daljim fazama krivičnog postupka.

1. U odnosu na krivično delo silovanje u 2021.godinu od ukupno 56 žrtve, koje su bile uključene u krivični postupak, samo je njih 20 imalo status posebno osetljivog svedoka (35,71%). U 2022. godini od ukupno 44 žrtava, samo je njih 22 imalo ovaj status (55%), dok je za prvih 6 meseci u 2023. godini bilo 34 žrtava od kojih je 15 imalo status posebno osetljivog svedoka (44,11%).

Od 20 žrtava silovanja koje su u 2021. godini imale status posebno osetljivog svedoka, njih 13 je ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je samo 10 ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. 2 žrtve su ispitane u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, a 1 žrtva je suočena sa okrivljenim. U 15 slučajeva je bila isključena javnost.

Od 22 žrtve silovanja koje su u 2022. godini imale status posebno osetljivog svedoka, samo je 8 ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je 13 ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. 1 žrtva je ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji i nijedna žrtva nije suočena sa okrivljenim. U 12 slučajeva je bila isključena javnost.

Od 15 žrtava silovanja u prvoj polovini 2023. godine, koje su imale status posebno osetljivog svedoka, samo je njih 9 ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok su samo 4 žrtve ispitane uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. 2 žrtve su ispitane u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji i nijedna žrtva nije suočena sa okrivljenim. U 5 slučajeva je bila isključena javnost.

2. U pogledu krivičnog dela obljava sa nemoćnim licem u 2021. godini od ukupno 4 žrtve koje su bile uključene u krivični postupak, samo je 1 je imala status posebno osetljivog svedoka (25%). U 2022. godini su takođe 4 žrtve bile uključene u krivični postupak, a 2 su imale status posebno osetljivog svedoka (50%), dok u prvih 6 meseci 2023. godine od 4 žrtve nijedna (0) nije imala status posebno osetljivog svedoka.

1 žrtva koja je u 2021. godini imala status posebno osetljivog svedoka je i ispitana uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka kao i uz pomoć psihologa,

socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, niti je suočena sa okrivljenim. U 2 slučaja je javnost bila isključena.

Od 2 žrtve koje su u 2022. godini imale status posebno osjetljivog svedoka nijedna nije ispitana uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, niti uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji i nijedna žrtva nije suočena sa okrivljenim. Ni u jednom slučaju javnost nije bila isključena.

Nijedna žrtva nije imala status posebno osjetljivog svedoka u 2023. godini i ni u jednom slučaju nisu primenjivani raspoloživi mehanizmi zaštite svedoka i žrtva u krivičnom postupku. Samo u jednom slučaju je javnost bila isključena.

3. U odnosu na krivično delo obljuba nad detetom u 2021. godini od ukupno 32 žrtve koje su bile uključene u krivični postupak njih 20 je imalo status posebno osjetljivog svedoka (62,5%). U 2022. godini od 21 žrtve, njih 15 je imalo status posebno osjetljivog svedoka (71,42%), a u prvih 6 meseci 2023. godine od 6 žrtava, 2 su imale status posebno osjetljivog svedoka (33,33%).

Napominjemo da je jedan od indikatora za dodeljivanje ovog statusa upravo uzrast oštećene/oštećenog, pa i u skladu sa nacionalnom i internacionalnom regulativom obaveza je nadležnih naročita zaštita maloletnih lica uključenih u postupku, te ovde možemo videti veliki raskorak u dodeljivanju statusa, čak i maloletnim licima, kao i implementaciji ostalih raspoloživih mehanizama zaštite (analizirano u nastavku).

Od 20 žrtava koje su u 2021. godini imale status posebno osjetljivog svedoka njih 11 je ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je 19 ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji i nijedna žrtva nije suočena sa okrivljenim. U 11 slučajeva je javnost bila isključena.

Od 15 žrtava koje su u 2022. godini imale status posebno osjetljivog svedoka samo je 4 ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je 11 žrtava ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, dok je 1 žrtva suočena sa okrivljenim. U 9 slučajeva je javnost bila isključena.

Od 2 žrtve koje su imale status posebno osjetljivog svedoka u prvoj polovini 2023. godine obe su ispitane uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, kao i uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, niti suočena sa okrivljenim. U 2 slučaja je javnost bila isključena.

4. U pogledu krivičnog dela trgovina ljudima u 2021. godini od 38 žrtava koje su bile uključene u krivični postupak 32 su imale status posebno osjetljivog svedoka (84,21%). U 2022. godini od 19 žrtava, njih 18 je imalo status posebno osjetljivog svedoka (94,73%), dok je za prvih 6 meseci u 2023. godini od 17 žrtava uključenih u krivični postupak 13 imalo status posebno osjetljivog svedoka (76,47%).

Od 32 žrtve koje su u 2021. godini imale status posebno osetljivog svedoka, 23 je ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je samo 7 ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. 1 žrtva je ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, a nijedan žrtva nije suočena sa okrivljenim. U 12 slučajeva je javnost bila isključena.

Od 18 žrtava koje su u 2022. godini imale status posebno osetljivog svedoka njih 12 je ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, dok je 7 ispitano uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, niti suočena sa okrivljenim. U 6 slučajeva je javnost bila isključena.

Od 13 žrtava koje su u prvih 6 meseci 2023. godine imale status posebno osetljivog svedoka, samo je njih 5 ispitano uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka, i uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica. Nijedna žrtva nije ispitana u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, niti suočena sa okrivljenim. Ni u jednom slučaju javnost nije bila isključena.

Dopis ASTRE Vrhovnom javnom tužiocu od 19. oktobra 2023. godine

**Vrhovno javno tužilaštvo
N/r Vrhovna javna tužiteljka Zagorka Dolovac
Nemanjina 22-26
Beograd**

Dana: 19.10.2023.

**Predmet:
Pregled analize o primeni instituta posebno osetljivog svedoka kao
mehanizma zaštite žrtava trgovine ljudima sa preporukom za unapređenje**

Poštovana gospođo Dolovac,

ASTRA - Akcija protiv trgovine ljudima u sklopu svojih redovnih aktivnosti prati i podržava žrtve trgovine ljudima u kontaktu sa institucijama sistema, uključujući i kroz pravosudni sistem, tokom njihovog učešća u krivičnom postupku.

Od 2011. godine ASTRA sprovodi godišnju analizu pravosudne prakse za krivična dela trgovina ljudima, trgovina maloletnim licima radi usvojenje i posredovanje u cilju prostitucije.

Članica smo Radne grupe za izradu Strategije za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom.

Zahvaljujemo se na prepoznavanju naših napora i borbe u ovoj oblasti, te dosadašnjoj saradnji, koja je i obeležena potpisivanjem Memoranduma o razumevanju između ASTRE i Republičkog javnog tužilaštva 13.09.2012. godine.

Aktivnosti ASTRE tokom pružanja direktne podrške žrtvama trgovine ljudima obuhvataju obezbeđivanje besplatne pravne pomoći, povezivanje sa advokatima koji ih zastupaju u postupcima kao svedoke i/ili oštećene za krivično delo trgovina ljudima, te prisustvovanje ročištima i davanju izjave, kao osobe od poverenja. Tokom pružanja podrške žrtvama, svakodnevno se uveravamo u veliku važnost i ozbiljnost učestvovanje u sudskom postupku za žrtve.

U zavisnosti od tretmana koji dobiju tokom učestvovanja u krivičnom postupku, to iskustvo za njih može biti izuzetno osnažujuće i prvi korak ka oporavku ili, nažalost, još jedan čin nasilja i sekundarne viktimizacije nakon izlaska iz lanca trgovine ljudima.

Zahvaljujući podršci Američke Ambasade u Srbije u prethodnom periodu uspešno smo sprovedli, zajedno sa Pravosudnom akademijom, 4 okrugla stola na projektu „Pravda i dostojanstvo za žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku“. Osim toga posebnu pažnju smo posvetili institutu posebno osetljivog svedoka kao mehanizmu zaštite žrtava tokom krivičnog postupka. I ovom prilikom smo naišli na izuzetnu zainteresovanost i saradnju predstavnika Vrhovnog javnog tužilaštva koji su nam pomogli u dobijanju traženih podataka na čemu smo Vam jako zahvalni.

Cilj ove kratke analize bio je upoznavanje sa pravim razmerama dodeljivanja statusa posebno osetljivog svedoka od strane tužioca, kao oblika zaštite žrtava, ali i primena svih relevantnih mehanizama zaštite koje ovaj status sa sobom nosi prilikom ispitivanja žrtava, a to su: upotreba tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka; uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica; u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji; suočavanje sa okrivljenim; i isključenje javnosti tokom postupka.

Pregled stanja je rađen za 2021., 2022., i prvih 6 meseci 2023. godine za krivična dela: silovanje (178 KZ), obljava sa nemoćnim licem (179 KZ), obljava nad detetom (180 KZ), trgovina ljudima (388 KZ).

Na osnovu dostupnih podataka može se zaključiti da dodeljivanje i implementacija instituta za zaštitu žrtava - status posebno osetljivog svedoka se ne primenjuje u dovoljnoj meri. Za određena dela, i u određenoj godini, procenat dodeljivanja statusa je visok npr. za krivično delo trgovina ljudima (naročito 2022. godina), ali implementacija drugih procesnih vidova zaštite žrtava koje taj status sa sobom nosi proporcionalno opada, tj broj onih koji nisu ispitani uz upotrebu tehničkih sredstava za prenos slike i zvuk, ili uz pomoć psihologa, socijalnog radnika ili drugog stručnog lica raste. Isto se odnosi i na ispitivanje žrtava u svom stanu ili drugoj ovlašćenoj instituciji, kao i isključenje javnosti. Jedini pozitivan trend je u domenu suočavanja žrtve sa okrivljenim, koje se najčešće ne dešava.

Međutim, posebno zabrinjava jedan od dobijenih podataka, da je u jednom slučaju obljuje nad detetom (2022. godina), maloletna žrtva suočena sa okrivljenom što, iako je zakonski dozvoljena radnja, svakako nije u skladu sa principom najboljeg interesa deteta ili Konvencijom o pravima deteta.

Uzimajući u obzir iznete podatke u pregledu analize, ljubazno Vas molimo da razmotrite mogućnost da javnim tužiocima date preporuku da se kod krivičnih dela trgovine ljudima, krivičnih dela protiv polne slobode, a po potrebi i drugih teških krivičnih dela sa elementima nasilja:

- Odmah prilikom pokretanja krivičnog postupka, obavezno razmotri ispunjenost uslova iz čl. 103 ZKP, za dodelu statusa posebno osetljivog svedoka, te da
- U slučaju ispunjenosti uslova takav status obavezno dodeli, kao i
- Da se ispitivanje posebno osetljivih svedoka vrši u skladu sa pravilima iz čl. 104 ZKP.
- Da javni tužiocima, kada su za to ispunjeni uslovi iz čl. 363 ZKP, uvek predlažu isključenje javnosti sa glavnog pretresa, radi zaštite interesa i privatnosti žrtava, kao učesnika u krivičnom postupku.

Ova preporuka doprinela bi dodatnom otvaranju prostora javnim tužiocima za primenu i ostalih procesnih vidova zaštite, čija redovna upotreba može u mnogome doprineti pravednom i dostojanstvenom tretmanu žrtava.